

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

VEZİRKÖPRÜ MESLEK YÜKSEKOKULU

ÇOCUK BAKIMI VE GENÇLİK HİZMETLERİ BÖLÜMÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI

ÇOCUK EDEBİYATI DERSİ

(2.YARIYIL BAHAR DÖNEMİ)

**“ÇOCUK EDEBİYATI DERS NOTLARI”
(DERLEME)**

Öğr. Gör. Metin KADİM

metin.kadim@omu.edu.tr

SAMSUN,2021

İÇİNDEKİLER

1. Çocuk Edebiyatının Tanımı, Amacı, Niteliği ve Önemi	2
2. Çocuk Edebiyatı Tarihi.....	10
3. Çocuk Edebiyatı Türleri	16
4. Çocuk Kitapları ve Süreli Yayınları.....	28
5. Basılı Yayınları Uygularken Kullanılacak Yöntemler	38
6. Görsel Yayınlar	42
7. Çocuk Yayınlarının Kullanılması Konusunda Rehberlik	49
8. Basılı Yayınların Özellikleri	53
KAYNAKÇA	65

1.ÇOCUK EDEBİYATININ TANIMI, AMACI, NİTELİĞİ VE ÖNEMİ

1.1.Çocuk Edebiyatının Tanımı

Çocuk edebiyatının tanımına geçmeden önce çocuk ve edebiyat kavramlarının üzerinde ayrı ayrı durmak gerekir.

Türkçe Sözlük'te "küçük yaştaki oğlan veya kız" (TDK, 2011) olarak tanımlanan çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan, gelişim süreçlerini tamamlamamış 0-15 yaş grubundaki küçük insandır (Şimşek, 2002).

Çocuğu "iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek" olarak ya da "bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan" olarak tanımlamak mümkündür (Alaylıoğlu ve Oğuzkan,1976; Oğuzkan, 1974).

Çocuk; gün gün, adım adım olgunlaşan, büyüyen, bu amaçla eğitilmesi gereken bir insan, bir yurttaştır. Henüz olgunlaşmamış da olsa, henüz reşit sayılmasa da bir birey olarak toplumsal sistemimizin önemli bir parçasıdır. Ailenin bir üyesidir (Ciravoğlu, 2000).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1.maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır (Şimşek ve Yakar, 2016).

Edebiyat ise; duygu, düşünce, olay ve hayallerin dil yani söz ve yazıyla biçimlendirilmesidir. Bu biçimlendirme, ayrıca güzel ve etkili olmalıdır (Ciravoğlu, 2000).

Edebiyat; "duygu, düşünce ve hayallerin söz ya da yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı" ya da "olay, duygu ve düşüncelerin sanatsal bir dille ve duyarlılıkla anlatılmasıdır." olarak tanımlanabilir.

Çocuk edebiyatı ise; özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel addir. Çocuk edebiyatı terimiyle 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanı anlatılmak istenmektedir (Oğuzkan, 2013).

Edebiyatın en incelikli türü çocuk edebiyatıdır. Çocuk edebiyatı; erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2003).

Yaş aralığına göre çocuk edebiyatını, bebeklikten ergenliğe kadar olan yaşam evresinde okumak için yazılmış, bu yaş aralığındaki çocukların ilgilerini çeken konuları kapsayan eserler olarak ifade etmek mümkündür (Barone, 2011).

Çocuk edebiyatı çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Değişik birtakım yazı türlerinde

ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi güzel ve etkili olmaları da gerekir (Oğuzkan, 2013).

Çocuk edebiyatını tanımlamak kolay gibi görünse de çocuklar için yazılan bir eseri yetişkinler de beğeniyle okuduklarından bu tanıma genişletmek gerekmektedir. Örneğin Harry Potter gibi hem yetişkinlerin hem de çocukların ilgisini çeken kitapları hangi sınıfa koymamız gerektiği konusunda ikilemler yaşanabilir. Çocuklar, okul öncesi dönemden başlayarak dış dünyadaki olay ve olguların büyük bir kısmıyla kitaplar aracılığıyla tanışır ve kitaplar onların dünyaya açılan pencereleri olur. Çocuk kitaplarının en temel amacı ise çocuklara kitabı sevdirmek ve onlara okuma alışkanlığı kazandırmaktır (Samur, 2011).

Edebi ürünler çocuk için dilin en etkin ve güzel şekilde kullanıldığı kaynaklardır. Çocuk kendisinde var olan kapasiteyi en güzel örnekleri deneyimleyerek açığa çıkarabilecektir (Eroğlu, 2016). Bu ihtiyaç çocuklar için edebiyatın gerekliliğini göstermektedir. Ancak bireyin gelişim evrelerine ve bu süreçteki bilişsel kapasitesine bakıldığında çocuklar için yapılacak edebiyatın yetişkinlere yönelik yapılan edebiyatla aynı olamayacağı da ortaya çıkmaktadır. Özellikle de daha çok soyut düşünmeye yönelik olan yetişkin edebiyatının somut düşünme aşamasında olan çocuk için pek de anlam taşımayacağı düşünüldüğünde çocuklar için yapılacak olan edebiyatın çok daha titiz ve özel olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Eyüp, 2016). Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran unsurlar; hedef kitlesi yani çocukların anlama koşulları, dil düzeyi, eğitim gereksinimi ve dünya ile olan gereksinimi gibi unsurlardır. Bu çerçevede çocuk edebiyatının kaynakları şu şekilde sıralanabilir (Dilidüzgün, 2004):

- ✓ Yetişkinler için üretilen ancak çocuklar için uyarlanmasıyla oluşan kitaplar (Robinson Crusoe, Gulliver'in Seyahatleri, vb.).
- ✓ Halk edebiyatından alınan masal, ninni, tekerleme, bilmece gibi sözlü kültür ürünleri.
- ✓ Yaş grubunun gereksinimleri, algıları ve özellikleri düşünülerek hazırlanmış kitaplar.

Çocuk edebiyatı ile ilgili eserlerde çocuğun seviyesine ve ilgi dünyasına uygun bir yapı kullanmak gerekir. Çocuk edebiyatının çocuk için eser oluşturma sürecinde en önemli ilkesi "çocuğa görelilik" olmalıdır. Bütün unsurları dil ve üslubu, kahramanları, teması, resimleri, renkleri, sözcükleri ve kurgusu hep "çocuğa görelilik" merkezinde yapılandırılmalıdır (Demirel, 2010). Bu nedenle "çocuğa görelilik" ilkesine göre çocuklara mesajlar vermek en doğru metotlardan biridir. Çocuğa görelilik ilkesi denildiğinde;

- ✓ Çocuğun hayal gücüne seslenen,
- ✓ Onun rahatça ve zevk alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı kendinde barındıran,
- ✓ Onun ilgi duyabileceği konuları işleyen,
- ✓ Onu duygu ve düşünce yönünden besleyen,
- ✓ Olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği düzeyde olan metinler akla gelir.

1.2.Çocuk Edebiyatının Amacı

Bir bütün olarak çocuk edebiyatı ve ürünleri dikkate alındığında başta eğitici işlevinin yanında belirli amaçlara da sahip olduğu görülür. Çocuk edebiyatının amaçları:

- ✓ Her yeni kitapta farklı dünyaların kapısını çocuğa aralayarak bilgilendirme,
- ✓ Çocuğa zevk verme, güzel vakit geçirmesini sağlama,
- ✓ Çocuğa farklı yaşamlardan örnekler sunarak yaşamı tanıtmaya, onları hayata dair tecrübeli hale getirme,
- ✓ Çocuğu sosyalleştirme, sosyal açıdan çocuktaki güven hissini arttırma, başarma, başkalarıyla uyum içinde iş yapabilme, sevme-sevilme, benimseme-benimsenme gibi manevî duyguları besleme,
- ✓ Öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme, analitik düşünme yetilerini kuvvetlendirme,
- ✓ Çocuktaki idrak, anlamlandırma gibi zihinsel yönleri kuvvetlendirme,
- ✓ Çocuğun görsel, işitsel, dokunsal algı yeteneğini geliştirme,
- ✓ Farklı alanlara karşı olumlu tutum geliştirme,
- ✓ Çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerilerine katkıda bulunmak,
- ✓ Çocuğun okuma, anlama ve yazma becerilerini geliştirme,
- ✓ Hayal gücünü, yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirme,
- ✓ Çocuğu gelecek yaşam deneyimlerine hazırlamak,
- ✓ Çocuğun hayal dünyasını zenginleştirmek,
- ✓ Çocuğa olumlu alışkanlıklar kazandırmak,
- ✓ Çocuğun kişilik gelişimine katkı sağlamak,
- ✓ Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, öğrenme ve bilgilenme aracı olduğunu fark ettirme,
- ✓ Çocuğun algısında yer edinmeye başlayan yeni kavram ve kelimelerle dünyasını genişletme ve bu sayede kendisine, etrafındakilere yönelik farkındalığın oluşmasını sağlama,
- ✓ Çocukların kitapla diyalog kurabilmelerini, kitapla gelişmelerini ve kitabın onlar için önemli bir ihtiyaç olduğunu hissetmelerini sağlama,
- ✓ Çocuklarda belli bir estetik haz, edebiyat zevki oluşturma,
- ✓ Çocuğa kitabın yakın bir arkadaş, güzel vakit geçirme aracı ve eşsiz bir bilgi hazinesi olduğunu hissettirme,
- ✓ Okul öncesinde dinlediğini anlama ve görselleri anlamlandırma; okul döneminde bunlara ek olarak metin ve görsel okuryazarlığını geliştirme,
- ✓ Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteğini uyandırmadır (Eyüp, 2016; Kardaş ve Alp, 2013; Kıbrıs, 2000; Oğuzkan, 2013).

1.3.Çocuk Edebiyatının Niteliği

Çocukluk çağının özellikleri göz önünde tutulur ise ilk planda yetişkinler için yazılmış olan edebiyat eserlerinin çocukların hayal, duygu ve düşüncelerine her zaman uygun düşmeyeceği kolayca anlaşılır. Bununla birlikte yalnız çocuklara özgü bir edebiyat düşünölemeyeceği görüşünü geçmişte savunmuş olanlar bulunduğu gibi bugün de aynı görüşü ileri sürenler vardır. Eskiden doğrudan doğruya çocuklara seslenen eserler bulunmadığı veya pek az bulunduğu için onlara genellikle yetişkinler için yazılan eserlerin okutulduğu bir gerçektir. Çocuklara özgü bir edebiyattan söz edilemeyeceği görüşünü ileri sürenler her zaman bu durumu örnek olarak göstermektedirler (Oğuzkan, 2013).

Yetişkinler edebiyatında eskiden beri çocuk bir konu olarak ele alınmıştır. Ne var ki klasik anlayışla kaleme alınan eserlerin çoğu çocuklar için değil, çocuklar üzerinedir. Tümöyle veya daha çok yetişkinlerin dünya görüşüne, beğeni ve duygularına göre yazılmış olan, türlü hayat durumları karşısında olgun ve tecrübeli kimselerin tutumlarını anlatan edebiyat ürünlerine, yalnız anlatım sadeliği yönünden bir değerlendirme yaparak, söz gelişi "çocuk romanı", "çocuk şiiri" vb. demek yanlış olur. Gerçi bugüne kadar çocukların eğitim ve öğretimiyle uğraşanlar büyük bir titizlik göstermeden çocuğu konu alan veya oldukça sade bir dille yazılan eserlerden birçoğunu çocuk edebiyatı ürünü biçiminde değerlendirmekte bir sakınca görmemişlerdir. Özellikle çocuklar için hazırlanmış yerli ve yabancı eserlerin azımsanmayacak sayıda arttığı bir dönemde çocukların zihinsel, duygusal ve dilsel gelişmelerinden sorumlu olan ilgililerin, çocuklara rehberlikte bulunurken dikkatli olmaları gerektiği ortadadır (Oğuzkan, 2013).

Bir eserin çocuk edebiyatı içerisinde sayılması için taşıması gereken bazı özellikler vardır. Bunlar estetik olması (sanatsal niteliğe sahip olması onu "edebî kılar"), dolaylı yönden didaktik olması (eğitici ve öğretici yönlerinin bulunması), pragmatik olması (çocuk cihetiyle birtakım faydaları öncüllemesi), "çocuğa görelilik" ilkesi gözetilerek oluşturulması ve "çocuk gerçekliği"nin esas alınmasıdır. Bu özelliklerden biri eserde mevcut olmadığında eserin çocuk edebiyatı içerisinde sayılması mümkün değildir (Eroğlu, 2016).

Okul öncesi edebiyatın temel nitelikleri, okul öncesi eğitim amacıyla yapılacak çalışmalara rehberlik edecektir. Bu açıdan çocuk edebiyatının sözlü veya yazılı tüm ürünleri, görsel malzemelerin de katkısıyla vazgeçilmez birer eğitim aracıdır. Çocuk edebiyatının nitelikleri:

- ✓ Çocuk edebiyatı ürünleri çocuğa göre ve gelişimine uygun olmalıdır.
- ✓ Edebiyat ürünleri olay örgüsü ve anlatım tekniği yönünden çocukta kafa karışıklığı oluşturmamalı ve kolay anlaşılabilir niteliklere sahip olmalıdır.
- ✓ Edebiyat ürünleri değişik yaş grubundaki çocukların ilgi alanlarına hitap etmelidir.
- ✓ Eserlerde özellikle ilgi ve merak uyandıran konular ele alınmalıdır.
- ✓ Ürünler çocuğun keyif alarak, zevkle okuyabileceği, anlayabileceği anlatıma ve dil yapısına sahip olmalıdır.

- ✓ Okul öncesi çocuk edebiyatı, çocuğun bedensel ve davranışsal gelişimine paralel olarak olumlu etkiler uyandıracak nitelikte olmalıdır.
- ✓ Çocuk edebiyatı, okul öncesi çocuğun “eğlenerek” zaman geçirmesini sağlayacak nitelikte olmalıdır.
- ✓ Çocuğu eğlendirirken aynı zamanda araştırmaya ve incelemeye de yönlendirmelidir.
- ✓ Oluşturulan eserler çocuğun hayal gücüne hitap etmeli ve onu beslemelidir.
- ✓ Çocuk edebiyatı bir rehberlik kaynağıdır, bu nedenle eğitici, öğretici, yönlendirici, ders verici, vb. nitelikte olmalıdır.
- ✓ Çocuk edebiyatı, çocuğun kendi kişiliğini tanıyıp, değerli ve yetenekli bir varlık olduğunu hissettirebilecek nitelikte olmalıdır.
- ✓ Çocuklar için hazırlanmış edebi eserlerin dili ve anlatımı, çocukların iç dünyasına canlılık getirebilecek özellikte olmalıdır.
- ✓ Çocuk edebiyatı, dinleyen veya izleyen çocuklar üzerinde, yakın çevrelerini tanıma fırsatı verebilecek nitelikte olmalıdır. Böylece çocuk, bu yolla “dünyayı keşfetmeye” başlayabilecektir.
- ✓ Edebiyat ürünleri yaşama sevincini ve iyimserliği işlerken günün gerçeklerini de yansıtmalıdır.
- ✓ Çocuk edebiyatı içinde barındırdığı özellikler sayesinde, çocuğu ilerideki okul dönemlerine hazırlayıcı, yaratıcı etkinlikleri teşvik edici nitelikte olmalıdır.
- ✓ Oyun düzeni, başkalarının sırasına ve haklarına saygı, yalan söylememe vb. gibi evrensel ahlaki ve toplumsal kuralları öğretebilecek nitelikleri içermelidir.
- ✓ Çocuğu içinde doğup büyüdüğü toplumun gelenekleri, kültür ve bilgi birikimlerinden haberdar etmelidir.
- ✓ Merak ve öğrenme duygusunu pekiştirirken, dil gelişimine yardımcı olacak öğeleri de içermelidir (Ciravoğlu, 2000: Eyüp, 2016; Karatay, 2016; Kardaş ve Alp, 2013).

Çağımızda çocuklar için yazılan eserlerden oluşan bir edebiyatın daha belirgin biçimde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Çocukluk çağının ruhsal özelliklerini iyi bilen yazar ve ressamların yetişmesi ile dünya yayın piyasasında çocuk edebiyatı alanına giren eserlerin, gerek nitelik ve gerekse nicelik bakımından büyük bir gelişme gösterdiği açıktır (Oğuzkan, 2013).

Hazırlanan edebiyat eserleri çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onun daha geniş/büyük bir dünya ile tanışmasını, kendisini ifade etme yollarını keşfetmesini, zihninde şekillendiremediği unsurları anlamasını sağlamalıdır. Bunun için de çocuğun neye ihtiyacı olduğunu ve bunu en iyi hangi şekilde çocuğa aktarabileceğini bu işin uzmanlarının çok iyi bilmesi gerekmektedir aksi takdirde oluşturulan eserin çocuğa hiçbir katkısı olmayabilir. Bu alanda çalışmak yazarlar için biraz daha zordur denilebilir. Zira bir yetişkin olarak çocuğun dünyasına, gerçekliğine girmek, olaylara, objelere, kişilere, evrene onun baktığı penceren bakmak ve

görünenlerin onun hayal gücüyle nelere dönüşebileceğini, nasıl anlamlandırıldığını saptayabilmek çok kolay değildir (Eroğlu, 2016).

Okul öncesi çocukluk süreci gelişimin en hızlı olduğu dönemdir ve çocuk gelişiminin bilişsel gelişim, kavram gelişimi, dil gelişimi, ahlak gelişimi, psikomotor gelişim, sosyal gelişim ve cinsel gelişim gibi birçok alanı vardır. Bunların her biri çocuğun gelişimi ve ileride sağlıklı bir birey olması için oldukça önemlidir ve hepsinin gelişimine ayrı ayrı önem verilmelidir. Nitekim bu süreçte çocuğun ömür boyu sürdüreceği temel kişiliği ve alışkanlıkları oluşmaktadır (MEB, 2013). Bu nedenle çocuğa sunulacak olan her şeyin çok daha fazla özene ihtiyacı vardır, zira bazen geri dönülmez hatalara sebep olunabilir.

Günümüzde çocuk edebiyatı içerisinde sayılan birçok eserin bu özelliklerin hepsini taşımadığı bilinmektedir. Özellikle birçok eserin estetikten yoksun olduğu ve daha çok çocuğa bir şey öğretmek amacıyla yazıldığı görülmektedir. Bunun birçok sebebi olmakla beraber baş sebeplerinden biri, işin tamamen ticarete dönüştürülmesi ve önemli bir rant alanı haline gelmiş olmasıdır. Diğer bir sebep ise eserin çocuğa değer kazandırması gerekçesiyle estetik yönünün ikinci plana atılmasıdır. Oysaki edebiyatın amaçlarından biri de insanda güzele karşı bir hassasiyet oluşturmaktır. Zamanla bu estetik hazzın oluşması, insanın bireysel gelişimine çok olumlu katkılar sağlar (Eyüp, 2016).

1.4.Çocuk Edebiyatının Önemi

İnsan hayatı için derin anlamları olan kitabın bireyin hayatına mümkün olduğunca erken girmesi önemli bir zarurettir. Zira insanın bir şeye alışmasında, sevmesinde o şeyle olan yakın temasının büyük etkisi vardır. Bu nedenle gelişimin en hızlı olduğu ve ileride kişinin hayatını yönlendirecek olan davranış ve alışkanlıkların okul öncesi dönemde atıldığı düşünülünce çocukların bu dönemde kitapla tanıştırılması daha fazla anlam kazanmaktadır. Tabii ki bu dönemde çocuklara sunulacak olan kitabın niteliği büyük önem taşımaktadır (Eyüp, 2016).

Çocuğun fizyolojik ihtiyaçları nasıl ihmal edilemezse zihinsel ve ruhsal gelişimi de ihmal edilemez. Zihni edebiyatla, edebi ürünlerle dolan; ruhu edebiyatın güzellikleriyle beslenen çocuğun zihinsel, duygusal ve ruhsal gelişimi de farklı olacaktır. Daha hassas bir ruh, daha ince bir duygu, daha farklı bir algılayış, daha değişik bir bakış çocuğa edebiyat aracılığıyla kazandırılabilir (Şahin, 2011).

Çocuğun özellikle somut işlemler dönemi adı verilen 4-9 yaşları arasındayken dinlediği ya da okuduğu edebi karakterlerle özdeşim kurma çabasının yüksek olduğu bilinmeli ve bu konuda edebiyattan faydalanılmalıdır. 6 yaş civarında hayal gücü iyice zenginleşen, öğrendikleri ve duydukları hikâyeleri anlatabilecek duruma gelen çocuklara, anlatma ve dinleme gücünü veren de edebiyat ve onun ürünleridir. Çocuk edebiyat sayesinde bilgisini, görgüsünü, sezgisini diğer bir ifadeyle bilişsel gelişimini de gerçekleştirmiş olur. Dinlediklerine uzun süre yoğunlaşabilen, sebep-sonuç ilişkisi oluşturabilen, insanların farklı algılarının ve duygusal tepkilerinin olduğunu anlayan,

toplum tarafından sevgi ve kabul duygusuna ihtiyaç duyan çocuklar için edebiyat bir gereksinimdir (Eyüp, 2016; Şahin, 2011).

Toplumların temelini oluşturan çocukların eğitilmesi gereği açıktır. Bu gereklilik tüm dünya ülkelerince kabul görmüştür. Çocuk edebiyatının işlenmesiyle okul öncesi çağ içindeki çocukta güven duygusunun oluşması sağlanacaktır. Çocuk yaşadığı çağda ve içinde bulunduğu toplumda bir yere sahip olacağını bu eğitim ve uygulanacak edebiyat aracılığıyla anlayabilecektir. Bu yönde kendi kişiliğini geliştirmek için ilk birikimlerden yaşam boyu yararlanacaktır. Tersini düşünürsek, okul öncesi dönemi eğitimsiz ve bu dönemin edebiyatıyla tanışmadan geçiren çocuk, toplumda kimi uyumsuzluklarla karşılaşabilecektir. Giderek kendi mutlu yaşantısını kurmakta zorlanabilecektir (Ciravoğlu, 2000).

Okul öncesi çocuk edebiyatının gerekliliği ve önemini kaynağını şu şekilde açıklayabiliriz:

- ✓ Çocuk edebiyatı, günlük uğraşlar arasındaki zamanda oyalayıcı, eğlendirici bir öneme sahiptir.
- ✓ Çocukları can sıkıntısından kurtaracak ve onara yaşama sevinci aşılacak bir değeri vardır.
- ✓ Çocuk edebiyatı sayesinde, çocuklar hayatı ve yakın çevrelerini tanımaya yönelirler. Bunun çocuk gelişiminde önemli işlevi vardır.
- ✓ Çocuk edebiyatı aynı zamanda çocuklar için birer rehber olacak öneme sahiptir. Çocuk edebiyatı sayesinde kendini denetler, kendi dünyası içinde dinlediklerinden dersler çıkarır.
- ✓ Çocuk edebiyatı, çocukların diğer davranışlarını etkileyecek önemdedir. Onların yaratıcı etkinliklerde bulunması için bir altyapı hazırlar.
- ✓ Çocuk edebiyatı, okul öncesi çağdaki çocukların dil gelişimlerine katkı sağlarken dil bilinci ve duyarlılığı kazanmalarına da yardımcı olur (Ciravoğlu, 2000; Eroğlu, 2016; Ersoy ve Bayraktar, 2017; Eyüp, 2016; Kardaş ve Alp, 2013; Şimşek ve Yakar, 2016).

Çocuk edebiyatı, çocuğun estetik-güzellik ihtiyacını karşılamayı sağlayan en önemli araçlardan biridir. Çünkü edebiyat, çocuğu eğlendirip ona yararlı bilgiler vermekle birlikte çocuğun vaktini güzel bir şekilde geçirmesini sağlar. Çocuğun yaşama azmini artırarak onun ruhunda güzel izler bırakır. Çocuğun hayatı tanımaya yardımcı olur ve ona rehberlik eder. Çocuğun ana dilinin gelişmesine ve onun yaratıcı bir ruha sahip olmasına yardım eder (Şahin, 2011).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar için kitaplar arkadaş görevi görür. Çocuk, kitapla olmaktan, kendini kitabın içinde hissetmekten, kahramanın yerine koymaktan hoşlanır ve mutlu olur. Kitap kahramanı ile birlikte sevinir, üzülür, heyecanlanır, mutlu olur. Çocuk pek çok duyguyu kahramanla paylaşır, bu da onun duygularının zenginleşmesine yardımcı olur. Kitaplardaki olaylar, olaylar içerisindeki kahramanlar arasındaki sosyal davranış biçimleri, zamanla çocukların sosyal yaşam içindeki davranışlarını da etkiler (MEB, 2013).

Sonuç olarak; çocuk edebiyatının önemini kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir olgudur.
- ✓ Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır.
- ✓ Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.
- ✓ Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.
- ✓ Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.
- ✓ Edebiyat güzel bir dil demektir (Oğuzkan, 2013).

2.ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHİ

2.1.Dünyada Çocuk Edebiyatı

İlk dönem çocuk edebiyatı ürünlerinin sözlü olduğu düşünülmeyle birlikte bu dönem yazının etkin olarak kullanılmasına kadar etkisini sürdürür. Daha sonra sözlü döneme ait olan çocuk edebiyatı ürünleri, yazıldığı dönemin unsurlarını da içine alarak yazıya geçirilirler. Batıda çocuk edebiyatı ninniler, masallar gibi edebi ürünlerle başlamaktaydı. Bu da o topluma ait değerlerin, inanışların, geleneklerin nesilden nesile aktarılmasına araçlık etmekteydi. Toplum içindeki hikâye ve masal anlatıcılarını, aynı zamanda da o toplumun değerlerini, kültürlerini, adetlerine muhafaza eden ve onu kendisinden sonraki nesle aktaran insanlar olarak görmek mümkündür (Kardaş ve Alp, 2013).

Yazının kullanılmasına kadar olan süreçte sözlü geleneğe dayanan yapı, varlığını etkili bir şekilde sürdürmüş, daha sonraları ise bu sözlü edebi ürünler derlemeler yoluyla yazıya geçirilerek, yazılı çocuk edebiyatına temel teşkil etmişlerdir. Yazının kullanılmasından sonraki süreçte kaleme alınan el yazması çocuk edebiyatı ürünlerinin daha çok ders kitabı şeklinde olduğu görülmekle birlikte soru-cevap öğretim tekniğine dayalı çocuk şarkıları, tekerleme gibi metinleri içermekteydi (Toz, 2011).

Genel olarak denilebilir ki, batı ülkelerinde çocuk edebiyatının gündeme gelmesi, büyükler için yazılmış köklü eserlerin çocuklar tarafından okunmasıyla olmuştur. Bu yüzden de çocuklar için oluşturulan edebiyatın çok derin bir geçmişinin olmadığı söylenebilir. Zaten 16. Yüzyıla kadar ne Türkiye’de ne de başka ülkelerde çocukları hedef alan edebiyat ürününü görememekteyiz (Toz, 2011).

Çocuklara yönelik bir edebiyatın oluşturulmasının tartışılmaya başladığı ortaçağda, Avrupa ülkelerinde kilise çocukların dinsel yayınlar dışında kitap okumalarına karşı çıkıyordu. Çocuklar da dinsel içerikli kitapları okumayı sıkıcı buluyor, okumak istemiyorlardı. Kilisenin etkisinde olan öğretici nitelikli bu kitaplar, çocuğu eğlendiren ve eğlendirirken de bilgilendiren kitaplar değildi (Toz, 2011).

Ortaçağda kilise, daha çok İncil ve İncil’de geçen dini hikâyelerin okutulmasını istiyordu. Bu dönemde Hz. İsa’nın hayatı ve havarileri gibi konular ağırlıkla işleniyor, çocukları eğlendiren ve güldürüp eğletirken de eğiten eserlere ise ne yer, ne de önem veriliyordu. Kaleme alınan bu eserlerde ilk günah ve İsa’nın çarmıha gerilmesi gibi konular ele alınırken çocuk, yaşadığı gerçek hayattan da uzaklaştırılıyordu. Bu durum hümanizmin Batı’da gelişmesine kadar sürer ve 17. Yüzyılın ortalarında da etkisini yitirir (Oğuzkan, 1987).

16. yüzyıla kadar çocukları hedef alan bir edebiyatın olmaması, çocuklara yönelik eserlerin yazılıp yazılmamasına ilişkin tartışmaların yapılmasına sebep olur ve kilisenin dini yayınlar dışında kitap okunmasına karşı çıkması yüzünden bu dönemde kaleme alınan eserler daha çok dini-öğretici nitelikli özellikler taşır (Kıbrıs, 2000).

Batıda matbaanın yaygınlaşması neticesinde okur-yazarlığın artması, kitaba olan ilgiyi de artırır ve daha önceki sözlü edebiyat ürünlerinin yerini artık çocuk kitapları almaya başlar. Temeli halk hikâyelerinden olan “Robin Hood” gibi hikâyelerden yola çıkılarak yazılan bu dönem çocuk edebiyatı eserleri oldukça sade bir anlatımla kaleme alınmış hikâyelerden ibaretti (Toz, 2011).

17.yüzyıla gelindiğinde **İngiltere**’de peri masallarının, Orta Çağ’da oluşan hikâyelerin ve Ezop (M.Ö. 6.yy.) hikâyelerinin çocuklar için yazıldığı görülmektedir. Ayrıca bu yüzyılda “Ali Baba ve Kırk Haramiler”, “Alaaddin’in Sihirli Lambası”, “Gemici Simbad” gibi binbir gece masalları çocuklar için basılmaya başlanmıştır (Şirin, 2000).

Yine 17.yüzyılda **Fransa**’da La Fontaine’in hayvan kahramanlı masal-öyküleri olan fabllarını da görmekteyiz. Bundan başka peri masallarıyla tanınan Charles Perrault’un adı, bu dönem Fransız çocuk edebiyatında öne çıkar ve çocuk kitaplarının babası olarak anılır. Gerek La Fontaine, gerekse Charles Perrault, çocuklara daha çok erdem, dürüstlük, fedakârlık gibi olumlu mesajları eserlerinde vermeye gayret etmişlerdir (Toz, 2011).

18.yüzyılda artık çocuk ve çocukluk kavramı tartışılmaya başlanır ve çocuğa ait bir edebiyatın önemi vurgulanır. Orta Çağ’ın didaktik, dogmatik ve eski düşüncelerinden sıyrılmanın gerekliliği üzerinde durulur. Artık çocuğa ve çocuğun dünyasına ve tercihlerine göre bir edebiyatın oluşturulmasına dikkat çekilir (Toz, 2011).

18.yüzyılın başlarında **İngiltere**’de adı öne çıkan kişi, John Newbery’dır. Onun “Ana Kaz” adlı eseri bu yüzyılda yayımlanır. Bu eser çocukların yaş ve ilgi alanlarını dikkate alarak yazılan ilk eser olma özelliğini taşımaktadır. Bugün bile çocuk klasiği sayılan birçok eserin bu yüzyılda kaleme alındığını görmekteyiz. “Robison Crusoe”, “İsviçreli Robinson Ailesi”, “Gulliver’in Gezileri” adlı eserler bu dönemde yazılmışlardır (Toz, 2011).

Fransa’da Charles Perrault’ın peri masalları ile başladığı kabul edilen çocuk edebiyatında La Fontaine’in etkisi bu yüzyılda da devam etmektedir. Ancak 18.yüzyılda çocuk eğitimi üzerine etkisini yüzyıllar sonrasına kadar sürdürecektir olan Jean Jacques Rousseau’nun (Emile) adının öne çıktığını görmekteyiz (Şirin, 2000).

18.yüzyıla değin çocuk dünyasına uygun yapıtların üretilmediği **Almanya**’da da ilk çocuk edebiyatı ürünleri, kilisenin etkisiyle ahlak kurallarının öğretilmesi isteğinden doğmuştur. “Grimm Kardeşler (masal derlemeleri)” ve “Paskalya Yumurtaları” dönemin önemli eserlerindedir (Toz, 2011).

Çocuk edebiyatına ait eserlerdeki gelişmeler 19. yüzyıla kadar pek hızlı olmamıştır. Bu yüzyılda çocuk kitaplarında önemli gelişmeler olduğunu söyleyebiliriz. Artık çocuklar için basılan kitaplara özen gösterilmeye başlandığını, bazı çocuk kitaplarının resimlenerek yayınlandığını görüyoruz. 19.yüzyılın ortalarından sonra da çocuk kitaplarını resimlemenin ayrı bir bilim ve sanat alanı olduğu anlaşılmaya başlandı. Böylece çocuk kitaplarında ve çocuklar için hazırlanan diğer yardımcı eğitim materyallerinde resim, renk, desen gibi estetik unsurlar daha yaygın olarak yer almaya başladı (Toz, 2011).

İngiliz çocuk edebiyatında, gittikçe daha çok anlaşılabilir bir başka nokta ise çocuk şiirlerinin farklı bir anlayışla yazılması gerektiğine dair düşüncelerin benimsenmesidir. Özellikle küçük yaşlardaki çocukların soyut ve sanatlı kavramları anlayamadıkları, dolayısıyla şiirden bir zevk alamadıkları anlaşıldı. Oysa şiir, çocukların duygusal zekâsını geliştiren, eğitimde bazı temel alışkanlıkları ve olumlu davranışları pekiştiren önemli bir eğitim aracıydı. 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra İngiliz çocuk edebiyatında çocuk şiirlerinin gittikçe daha çok yaygınlaştığı görülür (Yalçın ve Aytaş, 2002).

19.yüzyılda çocuk edebiyatı sahasında İngilizce ile eser veren sanatçıların çoğaldığı görülür. "Alice Harikalar Diyarında", "David Copperfield", "Küçük Lord", "Küçük Prenses" gibi eserler bu dönemde öne çıkar (Toz, 2011).

19.yüzyılda **Fransız** çocuk edebiyatında da bir atılım göze çarpar ve eğitici-öğretici eserlerin yanı sıra maceraya dayalı sürükleyici, eğlendirici çocuk edebiyatı ürünleri de verilir. Jules Verne'nin "Aya Seyahat", "Denizler Altında Yirmi Bin Fersah", "Seksen Günde Devrialem" gibi eserleri bu dönemde önemli yer tutmuş ve zevkle okunmuştur (Toz, 2011).

19.yüzyılda **Amerikan** çocuk edebiyatında da bir atılım göze çarpar. Dini ve didaktik eserlerin yanı sıra "Küçük Kadınlar", "Tom Sawyer'in Maceraları", "Define Adası", "Siyah İnci", Pollyanna" gibi eserler kaleme alınmıştır. Yüzyılın sonlarına doğru ise çocuk edebiyatına daha romantik bir hava hâkim olur ve halk kahramanlıklarını anlatan destansı hikâyeler ve şiirler yazılır (Toz, 2011).

19. yüzyılda **İtalyan** çocuk edebiyatında Carlo Collodi "Pinokyo" adlı eseriyle dünya çocuk edebiyatına önemli bir katkıda bulunmuştur. Bugün bile çocukların severek okuduğu "Pinokyo" adlı eserde yazar, çocuk sahibi olmayı hayal eden bir marangozu anlatmaktadır (Toz, 2011).

Bu dönemde adından söz ettiren diğer bir sanatçı da **İsviçre**'li yazar Johanna Spyri'dir. Yazar eserlerinde çocuk psikolojisini öne çıkararak, mizah duygusuyla birlikte çocuksu sevinç ve üzüntüleri ustaca işlemiş ve eserlerinin kalıcılığını, çocuklar tarafından sevilmesini sağlamıştır. Onun bugün dünya çocuk klasikleri arasında birinci sırayı alan "Heidi" adlı eseri halen zevkle okunmakta ve çizgi filmi yine aynı zevkle seyredilmektedir (Toz, 2011).

19.yüzyılda çocuk edebiyatı sahasında İskandinav ülkelerinde de büyük bir çaba görülür. İskandinav ülkeleri, dünya çocuk edebiyatında isim yapan ve eserleriyle de dünya çocuk edebiyatına katkılarda bulunan şahsiyetleri bu yüzyılda çıkarır. **İsveç**'te Selma Lagerlöf "Nils Holgerson'un Eşsiz İsveç Yolculuğu" adlı iki ciltlik eserini yazar. Bu eser daha sonraları, Türkiye'de "Uçan Kaz" adıyla tanınır (Toz, 2011).

İskandinav ülkelerinden bir diğeri olan **Norveç**'te çocuk edebiyatı P.C. Asbjornsen ve Jorgen Moe'nin 19. yüzyılın ortalarında halk masallarını derlemeleriyle canlanmaya başlar. 19. yüzyılın sonları ile 20.yüzyılın başlarında Norveç çocuk edebiyatı, büyük bir atılım yapmıştır (Şirin, 2000).

Bir başka İskandinav ülkelerinden olan **Danimarka**'da çocuk edebiyatına duyulan ihtiyaç uzun yıllar boyunca komşu ülkelerden, özellikle Almanya'da yayınlanan eserlerin çevirileri ya da

uyarlamaları ile karşılanmıştır. Bu eserler dışında yerli tekerlemelerden, güldürücü ve anlamsız şiirlerden yararlanma yoluna da gidilmiştir. Bu ülkede çocuk edebiyatı alanında en büyük atılım, Hans Christian Andersen'in (1805-1875) 1842 yılında yayımlanmaya başlayan ocak başı hikâyeleriyle gerçekleşmiştir. Andersen'in masalları, "Andersen Hikâyeleri" (1938), "Masallar" (1951), "Andersen Masalları" (1957) adları altında dilimize çeşitli defalarca tercüme edilmiştir (Şirin, 2000).

İskandinav ülkelerinden **Finlandiya**'da diğer İskandinav ülkelerine göre çocuk edebiyatında pek varlık gösterdiği söylenemez. Ancak 19. yy'da Zacharias Topelius ve Anni Swan'ın peri masallarının Finlandiya çocuk edebiyatına temel teşkil ettiğini görürüz. Bu ülkede çocuk edebiyatıyla ilgili girişimler önce İsveç dilinde yazılan halk ve peri masallarından yararlanılarak başlanmış, sonraki yıllarda ulusal halk edebiyatı ürünlerine dönüşmüştür (Toz, 2011).

Çocuk edebiyatının geliştiği ülkelerden bir diğeri de **Rusya**'dır. Sovyetler öncesi Çarlık dönem Rusya'sında İvan Krilov'un masalları ve A.N. Afanasyev tarafından derlenen halk hikâyeleri ile Pyotr İrşov'un "Konyokk Gorbunak" ve Lev Nikolayeviç Tolstoy'un çocuklar için kaleme aldığı hikâyeleri bu dönem çocuk edebiyatı ürünleri olarak görmekteyiz. Sovyetler Birliği döneminde ise, gerek konu bakımından, gerekse çocuk edebiyatı türleri yönünden bir gelişme gözlenmiştir. Özellikle 1960'lı yılların Sovyetler Birliği'nde bir atılım ve parlama göze çarpar. Bu yıllarda çocuk edebiyatıyla ilgili kitap, gazete ve dergi neşriyatında büyük bir artış görülür ki, bu da çocuk edebiyatının gelişmesine ve ilerlemesine sebep olur (Toz, 2011).

2.2.Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Türkiye’de çocuk edebiyatı yazılı eserlere kavuşmadan önce sözlü edebiyat ürünleri ağırlıktaydı. Bu durum dünyanın diğer çocuk edebiyatları için de geçerliydi ve dünyanın birçok çocuk edebiyatı da doğal olarak bu süreçten geçmişti. “Söz”ün hakim olduğu bu dönem çocuk edebiyatı ürünleri nesilden nesile aktarılarak ve daha sonra da bu anlatılanların derlenmesiyle günümüze kadar gelmişlerdir (Toz, 2011).

Türk Çocuk Edebiyatı, Tanzimat Dönemi’ne kadar gelişimini sürdürmüş fakat asıl atılımını Cumhuriyet Dönemi’nde yapmıştır. Bu yüzden de Türk Çocuk Edebiyatı tarihini Cumhuriyet Öncesi Türk Çocuk Edebiyatı ve Cumhuriyet Sonrası Türk Çocuk Edebiyatı olarak iki döneme ayırmak mümkündür (Toz, 2011).

2.1.1.Cumhuriyet Öncesi Türk Çocuk Edebiyatı

Cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçte çocukların okuma ve dinleme ihtiyaçları daha çok sözlü edebiyat ürünleri olan bilmece, masal, tekerleme, ninni, efsane, destan ve halk hikâyeleri gibi türlerden karşılanırdı. Çok gelişmiş olan çocuklara yönelik bu sözlü ürünler, temsilcileri belli olmayan verimlerdi ve geleneğin çocuklara aktarılmasını amaçlamaktaydı (Toz, 2011).

Türk çocuk edebiyatının gelişmesi dünyadaki gelişmelerle paralellik gösterir ve Tanzimat Dönemi, birçok şeyde olduğu gibi Türkiye'deki çocuk edebiyatının gelişmesinde de önemli bir yer tutar. Tanzimat'tan önceki döneme tabii ki sözlü edebiyat ve bu edebiyata ait olan edebi ürünler hâkimdi. Bunlardan bilmece, tekerleme, Nasrettin Hoca fıkraları, masal, halk hikâyeleri, Karagöz ve Meddah gibi etkinlikler, çocukları eğitmek ve eğlendirmek için çocuklara sunuluyordu (Toz, 2011).

Tanzimat'tan önce çocuk edebiyatı ürünleri az sayıdadır. Bunlar arasında Nabi'nin "Hayriye-i Nabi"(1701) ve Sümbülzade Vehbi'nin "Lütfiye-i Vehbi"(1791) mesnevisi ilk rastlanan örneklerdir. Şair Nabi "Hayriye-i Nabi" adlı eserinde oğluna öğütler verir; oğlunun hayatta yapması ve sakınması gereken hususları söyler ve ona ahlaki ve hayati nasihatlerde bulunur (Toz, 2011).

Tanzimat dönemi, aynı zamanda dünya çocuk edebiyatı klasik eserlerinin, dilimize çevrildiği ve çocuk edebiyatımıza kazandırıldığı dönemdir. Bu dönemde Yusuf Kamil Paşa'nın yaptığı "Telemak" tercümesi çocuklar için öğütler taşıyan fakat çevirisinde kullanılan ağır dil sebebiyle çocuklara uygun olmayan ilk eserlerdendir. Bunun dışında "Robinson Crusoe", "Guliver'in Seyahatleri", "Merkez-i Arza Seyahat", "Balonla Beş Hafta Seyahat" gibi eserler dilimize tercüme edilmiştir. Ancak bu tercüme eserler, dil ve üslup bakımından çocukların dil becerilerinin üstünde bir tercüme ile kaleme alındıklarından çocukların kolayca okuyabileceği eserler değillerdi (Toz, 2011).

Tanzimat'tan sonra artan çocuk edebiyatı eserleri artık daha ustaca kaleme alınırlar ve tam anlamıyla çocuklara yöneliktirler. 1883 yılında Çaylak Tevfik'in "Nasrettin Hoca" fıkralarını topladığı eserin bu amacı taşıdığını söyleyebiliriz (Toz, 2011).

II. Meşrutiyet'le birlikte Türk çocuk edebiyatında bir atılım göze çarpar. Bu dönemde çocuk edebiyatının önemini vurgulayan, müzik ve edebiyat ürünlerinin çocuk eğitimindeki yerine dikkat çeken, çocuk ve çocuk edebiyatı ürünlerinin tartışıldığı birçok yazı kaleme alınır (Toz, 2011).

Çocukların okuma ihtiyaçlarını ve okuma becerilerini öne çıkaran kitaplar, ancak Tanzimat'tan sonra hazırlanmış ve yayımlanmıştır. "Nuhbetü'l Etfal" (Çocuklar için seçki), "Mümeyyiz" dergisi, "Emile" (J.J. Rousseau'dan çeviri), "Tefekkür", "Kaşağı", "And", "Bomba", "Falaka" gibi eserler bu dönem çocuk edebiyatında öne çıkmıştır (Toz, 2011).

2.1.2.Cumhuriyet Sonrası Türk Çocuk Edebiyatı

II. Meşrutiyet'ten sonra hız kazanan çocuk edebiyatı, Cumhuriyetin ilanından sonra duraksama içine girer. (Cumhuriyetin ilanı 1923, Yeni Türk harflerinin kabulü 1928). Cumhuriyetin ilk yıllarında Hasan Ali Yücel'in "Sizin İçin", Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akıncı Türküleri", Yusuf Ziya Ortaç'ın "Kuş Cıvıltıları", Orhan Veli'nin "La Fontaine Masalları" ve "Nasrettin Hoca Hikâyeleri" gibi eserleri görmek mümkündür (Toz, 2011).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte çocukları hedef alan ve sadece çocukların beğenisi ve ilgisini kazanan tarihi konulu romanların ön plana çıktığı görülmektedir (Toz, 2011).

1950'li yıllardan sonra Türk Çocuk Edebiyatı'nda gerek şiir gerekse de düz yazıda bir hareketlilik göze çarpar. Bu dönemde çok büyük bir atılım görülmemesine rağmen bu yıllarda gelecek için önemli bir umut ve birikimin oluşturulduğunu görürüz. 1961 anayasasının getirdiği haklar ve özgürlükler, 1970'li yılların çocuk edebiyatına bir hareketlilik ve coşku getirirken, bu dönemin sanatçıları daha toplumcu bir çizgiye doğru çeker (Yalçın ve Aytaş, 2002).

1979 yılının bütün dünyada "Çocuk Yılı" olması Türkiye'de de çocuk edebiyatında dikkat çeken gelişmelerin yaşanmasına sebep olur. 1980'li yıllarda ülkemizde sanat ve edebiyat dergileri, radyo ve televizyonlar artık çocuklara seslenen programlar yapıp yayınlamaya başlarlar. Yayınevleri daha nitelikli çocuk kitaplarının ortaya çıkması için eğitimciler ve ressamlarla ortak çalışmalar yaparak çocuklar için edebiyatın gelişmesine zemin hazırlamışlardır (Toz, 2011).

1980'li yıllara gelindiğinde 12 Eylül 1980'deki askeri darbeyle yaşanan süreçte bilim ve sanatta, dolayısıyla edebiyatta bir belirsizlik ve duraksama yaşanır. Özellikle 1981-1982 yıllarında yaşanan baskı ve özgürlük daralmalarının neticesinde Türk edebiyatında görülen durgunluk, çocuk edebiyatına da yansır ve konu ile ilgili bilimsel ve kurumsal çalışmaların durma derecesine gelmesine sebep olur. Ancak bu durum çok uzun sürmez ve bir zaman sonra özgürlüklerin kısmen artmasıyla birlikte sanat ve edebiyatta bir hareketlenme başlar, az da olsa çocuklar için kitaplar yayımlanır (Toz, 2011).

1980'li yıllardan günümüze doğru gelindikçe çocuk edebiyatı ürünlerinde ve bu alanda uğraşan sanatçı sayısında bir hayli artış görülür. Çocuk edebiyatı ürünlerinde gerek nitelik, gerekse nicelik bakımından bir gelişme göze çarpar. Özellikle baskı ve resimleme tekniğindeki gelişmeler, çocuk edebiyatı ürünlerine de yansır ve yayınevleri artık daha güzel, daha sağlam ve daha estetik eserleri basarlar. Hatta bu dönemden sonra müzikli ve kabartmalı kitaplarla çocukların ilgilerini daha da çekmeyi başarırlar (Toz, 2011).

Günümüze doğru geldiğimizde ise, bu dönemde yazarların eserlerini çocuklar için yazmayı benimsemiş oldukları ve çocuklar için şiir, hikâye, roman, bilimsel buluş ve doğa olaylarını anlatan eserler kaleme aldıklarını görürüz (Toz, 2011).

3.ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ

Çocuk edebiyatının türleri genel hatlarıyla belirlenmiş olsa da bu konuda çeşitli sınıflamalar yapmak mümkündür. Çocuk edebiyatı türlerini içerik ve içerikte işlenen genel konuları göz önüne alarak "Hayale Dayalı Türler", "Meraka Dayalı Türler" ve "Oyuna Dayalı Türler" olarak üç başlık halinde incelemek mümkündür (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.1. Hayale Dayalı Türler

3.1.1.Masal

Sözlü edebiyat geleneğinin en eski ürünlerinden biri olan masal hakkında birçok tanımlama yapılmıştır. Bunlardan bazıları:

"Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâyelerdir." (TDK, 2011).

"Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır." (Boratav, 1997).

"Kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masallar ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür." (Sakaoğlu, 1999).

Yapılan tanımlamalardan da görüldüğü üzere masalın en çok dikkat çeken tarafı hayal mahsulü oluşudur. Zaten masalı hikâye, destan, efsane gibi diğer türlerden ayıran en önemli husus da budur. Yine tanımlardan hareketle masalda yer ve zaman belirsiz, kahramanlar ise gerçek dışıdır. Tanımlardan çıkarılacak diğer bir ortak yargı ise masalın sözlü edebiyat ürünü olduğudur (Erdal ve diğerleri, 2011).

Masalların insanlar için iki önemli fonksiyonu vardır. Bunlardan ilki eğlendirmek, ikincisi ise eğitmektir. Masallar, sadece çocuklar için değil, büyükler için de eğitme ve eğlendirme görevini sürdürmektedir. Geçmişte insanları eğiten masallardan günümüz insanların da alacağı dersler olduğu muhakkaktır.

Masallar en büyük etkisini çocuklar ve fakir insanlar üzerinde göstermiştir. Çağlar boyu ezilen, horlanan insanlar masallarda feraha ermişler, gerçekte olmasa bile, hayalde çözüme ulaşmışlardır (Erdal ve diğerleri, 2011).

Masal, çocuğun yaşadığı karmaşayı çözen, tılsımlı bir anahtardır. Rüya ile hayallerin yoğurduğu masal çocukluk için daha çok yaşanacak olaylar yumağıdır. Çocuk masalda kendini bulur. Masalla kolayca özdeşleşir, masalı yaşar. Masal kahramanını kendine yakın hisseder, kendisini masala katmaktan hoşlanır (Şirin, 2000).

Masalların çocuk eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu, okuma, dinleme eğitimlerini gerçekleştirdiği; onları iyiye, güzele, doğru davranışlara, hoşgörüyeye yönlendirdiği düşünülmektedir (Boratav, 1997). Masalların eğitimdeki asıl fonksiyonu çocuklara sunulan iyi örneklerle ruh dünyalarını geliştirmek, onları inandıkları yolda yürüyebilecek, önlerine çıkacak engelleri yenerek şahsiyetli birer insan yapmaktır.

Ayrıca geleneğin kuşaktan kuşağa taşınmasında masalın önemli bir yeri vardır. Çocuk dünyasına en yakın türün masal olduğu düşünülürse geleneğin devamı üzerinde masalın rolü daha iyi anlaşılabilir olur (Erdal ve diğerleri, 2011).

Masalların Özellikleri:

- ✓ En önemli özelliği kişi ve olaylarının olağanüstü nitelikler taşımasıdır. Bu da hayal ürünü olmasından kaynaklanmaktadır.
- ✓ İnsanlığın hayat içinde ve tabiat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerini işleyen masallar, söylendikleri dile göre milli karakter kazanırlar. Çağları aşan masal geleneği anlatıldığı her yerde kendine yeni kahramanlar bulmuştur.
- ✓ Masalarda sebep-sonuç ilişkisi yoktur. Olayların neden meydana geldiği bilinmez.
- ✓ Masalın kendine özgü bir anlatım şekli vardır. Hayvan masalları hariç diğer bütün masallar döşeme (giriş), gövde (gelişme) ve sonuç bölümleri olarak üç bölümden oluşur.
- ✓ Masallar eğitici, öğretici ve ders verici nitelikler taşırlar. Özellikle hayvan masallarının tamamı ders vericidir. Yapılan iyilikler övülür, ödüllendirilir. Kötülükler ise cezasız kalmaz. Dinleyenler iyilik yapmaya yönlendirilir.
- ✓ Masalarda yer ve zaman belirsizdir.
- ✓ Masalların dili sade, üslubu akıcıdır. Masallar anlatıldığı yere göre yerellik gösterir. Mal olduğu milletin kültüründen önemli izler taşır.
- ✓ Masallar genellikle anonim eserlerdir.

3.1.2.Fabl (Hayvan Masalı)

Genellikle hayvan masalı olarak bilinen fabl, kahramanları çoğunlukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden, genellikle manzum hikâyeler olarak tanımlanır (TDK, 2011).

Fabllar çoğu zaman masalımsı eserler, hatta masalın bir çeşidi olarak da görülmüştür. Bu fablların masallarla olan benzerliklerinin fazla olmasından kaynaklanır. Özellikle kahramanlarının hayvanlar olması ve genellikle manzum olmaları dışında masallarla ayrılan tarafı hemen hemen yok gibidir (Erdal ve diğerleri, 2011).

Fablların en belirgin özelliği didaktik olmalarıdır. İnsanlara ait özellikler hayvanlara aitmiş gibi gösterilerek doğruluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, yardımseverlik gibi olumlu davranışlar özendirilirken; kıskançlık, açgözlülük cimrilik gibi olumsuz davranışlar ise yerilir.

Fablların çıkış noktası insanları incitmeden onlara ahlak dersi vermektir. Atasözleri gibi tecrübe ve bilgelik yüklüdürler. Ancak onlardan daha etkili oldukları söylenebilir. Öğrenciler, kendilerine verilen direkt öğütlerden rahatsızlık duymaktadırlar. Fabllarda öğütler direkt verilmediğinden, bu öğütlerin okuyucular tarafından daha kolay kabullenilmeleri söz konusudur (Erdal ve diğerleri, 2011).

Fablların Özellikleri:

- ✓ Fabllarda insandan başka yaratıkların kişileştirilmesi (teşhis) ve konuşutulması (intak) söz konusudur.
- ✓ Olağanüstü olaylar anlatılır.
- ✓ Fabllarda olaya dayanan giriş, gelişme, sonuç bölümlerinin yanı sıra bir de “ders” bölümü vardır. Bu bölüm “kıssadan hisse” olarak da adlandırılmaktadır.
- ✓ Genellikle manzum eserler halindedir.
- ✓ Yer ve zaman belirsizdir.
- ✓ Fabllar çocuk eğitiminin temel araçlarından birisidir.

3.1.3.Fıkra

Dilimizde fıkra kelimesi çeşitli anlamlarda kullanılmakla birlikte çocuk edebiyatının konusu olarak “Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik, anekdot” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2011).

Fıkra türünü tanımlamak için bazı eserlerde masal ve hikâye terimlerini kullananlar hatta fıkrayı masal türü olarak ele alanlar olsa bile fıkranın ayrı bir tür olduğu genel kabul görmektedir. Fıkra, gerçek olmayanı içinde barındırması bakımından roman ve hikâyeden ayrılırken; kuruluş, kompozisyon ve muhteva bakımından da masaldan ayrılır (Yıldırım, 1992).

Çocukların olaylara güldürü tarafıyla yaklaşmaları, iyimser bir dünya görüşünün sonucudur. Bu sayede çocukların mizah yönü gelişir. Hayata ve olaylara farklı açılardan bakmayı öğrenirler. Fıkraların pratik zekâyı işletmek ve güçlendirmek gibi bir işlevi de vardır (Şimşek, 2002).

3.1.4.Destan

“Destanlar, bir milletin bütün varlığını; elemelerini, kederlerini, sevinç ve coşkunluklarını kısaca heyecanlarını hareketlendiren bütün duygu ve düşünce yapısını oluşturan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir” şeklinde tanımlanabilir (Sepetçioğlu, 1998).

Destanlar, ait olduğu milletlerin ortak hafızasıdır denilebilir. Çok eski devirlerde, yazının icadından önce milletlerin oluşum sürecinde yaratıldığını öğrendiğimiz destanlar, sözlü olarak dilden dile aktarılırken, zamanla farklılaşsa da milletlerin birinci sırada düşünülen kaynaklarıdır.

Destanların konularına bakıldığında, milletin başından geçen önemli ve etkili olayların ele alındığı görülmektedir. Göç, kuraklık, çeşitli felaketler, savaşlar, kahramanlıklar, bunlar arasında sayılabilir. Yani destanların konusu toplum hayatı ile ilgilidir.

Çocukların macera, tarih eserlerinden hoşlanmaya başladıkları çağda efsanelerle destanlar zevk alınacak eserlerdir. Çocuklar, bu tip eserleri okumakla kötü macera eserlerinin etkisinden kendilerini kurtaracakları gibi, bu yolla kendi milletlerinin tarihlerini de öğrenirler (Erdal ve diğerleri, 2011).

Çocuklara destanların öğretilmesi, çocukların olağanüstülüklerden zevk alırken kendi gerçekleri ile bu eserleri değerlendirip, kendileri için bir gurur kaynağı ve eserlerde geçen, olumlu olarak sunulan erdemleri (mertlik, yardımseverlik, büyüğe saygı, vb.) model almaları sağlanabilir.

3.1.5.Efsane

Kaynaklarını mitolojiden, tarihten, dinden, günlük olaylardan alan efsaneler, zamanla mitolojik olay ve kahramanların tarihi devirler içine yerleşmesiyle de oluşabilirler. Efsaneler oldukça eski anonim anlatım ürünleridir.

Efsaneler, bir bakıma insanların, oluş nedenini bilimsel olarak açıklayamadıkları birtakım olağanüstü olaylara yorum getirme çabalarının sonucunda oluşmuşlardır denilebilir. Zamanla bu anlatımlar, daha düzgün ifadelerle bürünerek sanatsal anlatımlara dönüşmüştür (Erdal ve diğerleri, 2011).

Başlıca özelliği inanış konusu olan efsaneleri dinleyen ve anlatanlar, efsanedeki olayların doğru olduğuna inanırlar. Genellikle olağanüstü unsurların yer aldığı efsanelerin bir diğer niteliği de düz konuşma diliyle anlatılması ve her türlü üslup kavgasından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur (Boratav, 1997).

Efsanelerden özellikle okul öncesi dönem çocuklarının hayal gücünü zenginleştirmek ve onlara birtakım soyut kavram ve olayları açıklamak üzere yararlanmak mümkün olabilir.

Çocukların yaratıcı düşüncelerini geliştirmedeki en önemli unsurlardan birisi onlardaki farklı düşünme yeteneğini geliştirmektir. Efsaneler, farklı düşünme ve yaratıcı düşünme konusunda birçok fırsatlar sağlayabilir.

3.1.6.Hikâye (Öykü)

Hikâyeyi, olmuş veya olması mümkün olayları anlatan masala göre daha gerçekçi, romana göre daha kısa anlatıma sahip yazılar olarak tanımlamak mümkündür. Hikâyelerde şahıs kadrosu azdır, derin ruh tahlillerine yer verilmez ve genellikle tek olay anlatılır.

Öykü her yaştan insana hitap eden bir türdür. Ancak çocuklar için vazgeçilmezdir. Çocukların eğitiminde hikâyeler çok önemli bir işleve sahiptir. Masal çağı sona eren ve gerçeklik duygusu arayan çocuk hikâyelere yönelir.

Birçok hikâye çocuklar için yazılmadığı halde, kahramanı çocuk olan ve böylece dikkat çeken ve çocuklar tarafından sevilerek okunan hikâyelerdir (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.1.7.Roman

Roman genellikle, olmuş veya olması muhtemel olayların anlatıldığı uzun soluklu eserler şeklinde tanımlanır. Romanlar çocukların okuma alışkanlığı ve zevki kazanmasında etkili bir araçtır ve eğitime büyük ölçüde katkısı vardır.

Romanlar çocuklara yaşamla ilgili bir bakış açısı sunar ve onların deneyimlerini zenginleştirir. Sergilenen yaşantılar yoluyla çocuklar türlü olaylarla ve durumlarla ilgili yorum yapabilme becerisi kazanırlar (Erdal ve diğerleri, 2011).

Çocuk roman okuyarak hayal gücünü, yaratıcılığını ve düşünme becerisini geliştirebilir. Olaylar arasında bağ kurar, olayları bütün içinde ayrıntılarına inerek görür ve olayların nedenleri üzerinde düşünür.

Romanlarda konular çocukların ilgilerine, kavrayış güçlerine ve yaşam deneyimlerine uygun olarak seçilmeli ve olaylar mantıklı bir sıra izlemelidir. Ayrıca çocukların ilgisini canlı tutabilmek için olayların sürükleyiciliğine dikkat edilmeli, dil olarak da kısa cümleli, açık ve anlaşılır olmalıdır (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.1.8.Çizgi Roman

Çizgi roman ne resim ne de yazıdır. Resim ve yazı gibi birbirinden farklı iki unsurun kaynaşmasıyla oluşan bir anlatım biçimi, bir kurgu sanatıdır.

Çizgi romanlarda uzun betimlemelere, çözümlemelere yer verilmez. Masalımsı özellikler taşırlar ve olaylar üstün yetenekli kahramanların hayatları etrafında döner. Kahramanlar yaşlanmazlar, evlenmezler, ölmezler, zaman ve yer sınırlamalarından etkilenmezler (Nas, 2004).

Çizgi romanlar, çocukların zamanlarını boşa harcadıkları, kötü basımları ve resimleriyle çocukların estetik zevkini ayrıca çocukların dilini bozdukları gerekçeleriyle zaman zaman ağır eleştirilere hedef olmuşlardır. Hatta çocuğu saldırgan yaptığı, suça ittiği, düşünme tembelliği yaptığı belirtilerek çizgi romanların zararlı yayınlar olduğu hakkında bir anlayış hakim olmuştur (Erdal ve diğerleri, 2011).

Çocukların hareket ve serüven merakını karşılamaları, hızlı ve kolay okunmaları, ucuz ve

kolay ulaşılabilir olmaları gibi özellikleri nedeniyle çizgi romanları tamamıyla zararlı yayınlar olarak nitelendirmek doğru olmaz (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.1.9.Şiir

Şiir, zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebi anlatım biçimi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011).

Şiir çocukların dil becerilerini geliştirmelerinde, sözcüklerin gücünü ve farklı kullanımlarını kavramalarında önemli bir araç olarak kullanılabilir. Şiirde sözcükler değişik biçimde bir araya gelerek çok zengin bir dünya oluşturabilmektedir. Dilin bu gücünden yararlanabilen çocuk, yaratıcı düşüncesini de geliştirebilir. Ustaca yazılmış bir şiir, okuyanın dilden zevk almasını sağlayabilecek en etkili edebiyat metnidir (Erdal ve diğerleri, 2011).

Edebiyatın duyguları eğitme işlevi göz önünde bulundurulduğunda, duyguların yoğun olarak işlendiği bir tür olan şiirin çocuk eğitimindeki önemi daha iyi ortaya çıkar. Şiirin kendine özgü duygusal bir yoğunluğu, kurgulanmış bir dünyası vardır. Pek çok olumlu duygu şiir aracılığıyla çocuklara benimsetilebilir.

Çocuk şiirleri yazan kişilerin belirli özellikleri olması gerekmektedir. Çocuk şiiri yazmak için hem iyi bir şair olmak, hem de çocuğun dünyasını çok iyi bilmek gerekir. Çocuk okuma esnasında yazarın kendisine yukarıdan baktığını düşünmemeli, yazar çocuğun seviyesine inmeli, böylece yazar ile çocuk arasında bir iletişim kurulmalıdır (Sever, 2003).

3.2. Meraka Dayalı Türler

3.2.1.Biyografi

Yaşayışları ve yaptıklarıyla ün kazanmış, önemli kişilerin hayatlarını belgelere dayanarak inceleyen eserlere biyografi denir. Çocuklar, belirli gelişme dönemlerinde çevrelerinde yaşayan veya serüvenleri kitaplara geçmiş ünlü kişileri kendileri için örnek seçme ihtiyacını duyarlar. Biyografik eserler bu özdeşleştirme duygusunu doyurmaya yarar (Erdal ve diğerleri, 2011).

Biyografiler, çocuklara başkalarının hayat kavgalarını, karşılaştıkları türlü sorunları ve başarılarının nedenlerini anlatmakla onları ileride karşılaşacakları durumlara hazırlar. Bu gibi eserleri okuyan çocuklar, büyük adamlara karşı hayranlık ve sevgi duymaya başlarlar, yurtseverlik duyguları gelişir. Kimi yazarlar, sanatçılar, devlet adamları ise hayat hikâyelerini kendileri yazıp anlatırlar. Bu tür eserlere “otobiyografi” denir. Çocuklar bu gibi eserleri de aynı zevk ve ilgiyle okurlar (Oğuzkan, 2013).

Çocuklar yalnız kendi ulus ve ülkelerine mensup büyük adamların hayat hikâyelerini okumakla yetinmezler. Başka ulusların yetiştirdiği, insanlığa hizmet etmiş ve ortaya koydukları eserlerle hala anılarını yaşatmakta olan ünlü kişilerin de yaşayışlarını öğrenmek isterler.

Biyografik eserler, çocuklara iyi bir sanat eserinin verdiği zevki vermekle kalmazlar, çeşitli derslerde edinilen bilgilerin anlam kazanmasına ve pekiştirilmesine de yardım ederler. Çocuklar, bu tür eserleri okuya okuya genel kültürlerini arttırmış, düşünce sınırlarını genişletmiş olurlar.

İster yetişkinler ister çocuklar için yazılmış olsun çağdaş biyografilerde birtakım özellikler aranır. Bunlardan ilki, geçerlilik veya belgelere dayalı olma durumudur. Biyografi yazarken kullanılan kaynakların da doğru ve eksiksiz olması gerekmektedir. İkinci özellik nesnelliktir. Görüşler, yorumlar ve çıkarılan sonuçlar doğru ve tarihi gerçekliklere ters düşmeyecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca anlatım konunun elverdiği ölçüde renkli ve çekici olmalıdır. Canlı, hareketli ve yalın bir anlatımla kaleme alınan biyografilerin çocuklarca okunması ve beğenilmesi olasılığı daha çoktur (Erdal ve diğerleri, 2011).

Çocuklar İçin Yazılan Biyografilerde Aranılan Nitelikler:

- ✓ Konu seçiminde çocukların merakları ve ilgileri kesinlikle göz önünde tutulmalıdır.
- ✓ Konu olarak seçilen kişinin başından geçen ilginç olaylara ağırlık verilmeli, onun kişisel görüş ve düşünceleri ise olayların anlatımı sırasında yer yer ve ayrıntılara kaçmadan belirtilmelidir.
- ✓ Kişilerin hayatlarını etkileyen toplumsal, siyasal ve ekonomik ortam ve bu ortama ilişkin sorunlar, çocukların kavrayış gücü dikkate alınarak, çok basit biçimde açıklanmalıdır.
- ✓ Hayatı ve eserleri anlatılan kişinin başarısı, kahramanlığı, insanlığı, yurtseverliği, vb. olumlu nitelikleri çocuklara örnek olabilecek nitelikte anlatılmalıdır.

3.2.2. Anı (Hatıra)

Bir kimsenin başından geçen veya tanık olduğu olayları ve durumları anlatan yazılara anı (hatıra) denir. Günü gününe tutulan anılara ise günlük adı verilir. Anılar, sadece belli kişilerin serüvenlerini, düşünce ve gözlemlerini dile getirmekle kalmazlar, aynı zamanda o kişilerin yaşadıkları çağların toplumsal durumunu ve özelliklerini de yansıtır. Bu bakımdan anılar, çok kez, okurların birtakım tarihi olayları daha kapsamlı ve canlı olarak öğrenmelerine yardım ederler (Oğuzkan, 2013).

Anı türünde yazılmış eserlerle hikâye ve roman türünden eserler arasında ilk bakışta bir benzerlik görülse de anı ile hikâye veya roman arasında oldukça önemli ayrılıklar vardır. Öncelikle hikâyede yaşanmış veya yaşanması mümkün olaylar anlatılırken anıda anlatılan olayın kesinlikle yaşanmış olması gerekir. Aralarındaki belki de en büyük fark budur. Diğer bir fark ise hikâyelerde birinci ve üçüncü kişi anlatımlarından tercih edilen biri kullanılırken anılarda birinci kişi anlatımı

kullanılır. Ayrıca hikâyede anlatılan olayın yazarın başından geçmesine gerek yokken anılarda anlatılan olayları ya yazar bizzat yaşamış ya da o yaşanan olaya tanık olmuş olmalıdır. Son olarak hikâyeler anılara göre daha geniş kapsamlıdır.

Çocukların anılardan oluşan eserleri zevkle okuyabilmeleri birtakım şartların yerine getirilebilmesine bağlıdır. Bunlardan birincisi, anıların içtenlikle ve sade bir dille yazılmış olmasıdır. İkinci şart, anılarda canlı olaylara yer verilmesidir. Üçüncü şart ise anı yazılarının uzun ve sıkıcı ruh çözümlerinden, tasvirlerden ve bilgi aktarmalardan kaçınmalarıdır (Erdal ve diğerleri, 2011).

Edebi bakımdan değerli anı kitaplarının hemen hemen tümüyle yetişkin okurlara seslenilmektedir. Bunlar arasında konuları bakımından çocukların ilgisini çekeceği düşünülenlerin yeni ve özel basımları yapılabilir. İlginç anıların seçilerek dil ve anlatım bakımından sadeleştirildikten sonra yeniden basımı yoluna da gidilebilir (Oğuzkan, 2013).

3.2.3. Deneme

Bir yazarın, sanat, edebiyat, siyaset, dünya görüşü gibi herhangi bir konu üzerinde özel duygu, düşünce ve görüşlerini iddiasız, kesin kurallara varmaksızın anlattığı yazılara deneme adı verilir. Deneme yazarları, ele aldığı konuları, kendi tecrübelerinden yararlanarak, derinlemesine ve sanatkârane bir üslupla yazar.

Deneme yazılarında kişisellik ön plandadır. Deneme yazarı, yazısına, kendisini eleştirmek ve kendisini araştırmakla işe başlar, bunu yaparken insanlarla ortak yönlerini bulup ortaya çıkarır ve insanların dünyasına ışık tutar. Yazısında güzel ve itinalı bir dil, kendisiyle konuşuyormuş gibi samimi ve yapmacıksız ifadeler ve senli benli bir üslup kullanmayı tercih eder. Oldukça rahat hareket eder, düşüncelerini ispatlama endişesi taşımaz.

Deneme yazmak, herkesin üstesinden gelebileceği bir iş değildir. Fazla bilgi birikimine sahip olmayanlar, bu türde başarılı olamazlar. Çünkü deneme türünde bilimsel, ahlaki, ruhbilimsel konularda yazı yazmak gerekebilir. İyi bir deneme yazmak için ilgili konularda donanımlı olmak gerekir (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.2.4. Gezi Yazısı

Geziliş görülen yerler üzerine yazılmış edebi yazılara gezi yazısı adı verilir. Gezi yazarları, gezip gördüklerin yerlerin sadece doğa ve iklimle ilgili özelliklerini anlatmakla yetinmezler, o yerlerde yaşayan insanların gelenek, görenek ve zevkleri ile alışkanlıklarını da tanıtmaya çalışırlar. Bu bakımdan sağlam bilgilere ve doğru gözlemlere dayalı ciddi gezi yazıları tarih, coğrafya, sosyoloji, vb. bilim dalları için de yararlı kaynaklar olur (Erdal ve diğerleri, 2011).

Çocuklar gerek eski gerek yeni gezi yazılarından yararlanabilirler ise de onların bu yazıları hiç zorluk çekmeden okuyabileceklerini düşünmek doğru olmaz. Bu gibi eserlerin dil ve anlatım

bakımından sadeleştirilmeleri ve çocukların ilgileri, kavrayış dereceleri ve yaşantıları göz önünde tutularak kısaltılmaları gerekir.

Ülkemizde çocukların gezi yazısı okuma ihtiyacını karşılayacak nitelikte ve onların okuma seviyelerine göre hazırlanmış eserlerin sayısı pek azdır. Çocuklarımızın bu konudaki ilgi ve meraklarını genellikle yetişkinlere seslenen gezi kitaplarından aktarılan yalın parçalarla gidermek durumundadırlar. Bu alanda özellikle çocuklara seslenen eserler daha çok başka dillerden yapılan çevirilerdir.

Gezi yazılarında anlatılan olayların ve yazarın kendi kişisel gözlemlerine dayalı izlenimlerin doğru ve mantıklı olması gereklidir. Güncel durumu yansıtmayan veya yazarın dikkatsizliği nedeniyle yanlış bilgilerin yer aldığı yazılar yüzünden çocuklar bazı konularda yanlış, eksik veya gerçeklere aykırı sonuçlar çıkarabilirler (Erdal ve diğerleri, 2011).

Yazılarda metin ile fotoğrafların veya resimlerin arasında tam bir uyum olması gereklidir. Rastgele seçilen veya çok eski yaşayış özelliklerini yansıtan resimler, çocukların bazı ülkelere ve o ülkenin insanlarına ilişkin yanlış izlenimler edinmelerine yol açabilir.

Başka ülkelerdeki insanların yaşayış biçimlerini konu alan gezi yazılarında, istisnai durumlardan çok, tipik halkın her gün ki hayatıyla ilgili görünümlerin anlatılması gerekmektedir (Oğuzkan, 2013).

3.2.5.Mektup

Herhangi bir kurum ya da kişiye, bir şey haber vermek, bir bilgi iletmek, bir şey sormak veya bir şey istemek için yazılan yazılara mektup denir. Başlangıçta haberleşme aracı olan mektup, günümüzde duygu ve düşüncelerin ifade edildiği edebi bir tür özelliğini de kazanmıştır.

Mektup konu açısından bol olması, belli kurallara bağlı kalmaksızın yazılabilir olması, bireylerin en içten ve samimi duygularını yazılarına yansıtmaları açısından diğer yazı türlerinden farklı özelliklere sahiptir. Mektupların anlatımında, kendisine mektup gönderilecek kişinin bilgi düzeyi ve kültür seviyesi, yaş durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Mektuplar açık, sade ve anlaşılır bir dille yazılmalı; vurgu ve tonlamalara dikkat edilmelidir.

Çocuk edebiyatında mektup türünü önemli kılan özellik ise, kurallara bağlı kalmaksızın yazılabilir olması ve içten samimi duyguları yansıtabilir olmasıdır. Çocukların diğer bireylerle olan ilişkilerinde, özellikle de sosyal-duygusal gelişimlerinde nitelikli mektup örneklerinden faydalanılabilir (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.2.6.Fen ve Tabiat Olaylarını Anlatan Metinler

Çocuklar içinde yaşadıkları doğal çevreyi tanımak, bu çevrede yaşayan hayvan ve bitki gibi canlı varlıklar ile türlü cansız varlıkların özelliklerini öğrenmek isterler. Rüzgar, yağmur, mevsim

değişimi, çiçeklerin ve ağaçların büyümesi gibi sayısız doğa olaylarına daha pek erken yaşlarda ilgi duymaya başlarlar. Çocuklar ayrıca yeni buluşlara, fen alanındaki son gelişmelere ve bu buluşların ve gelişmelerin ürünü olan makinelere, ulaşım araçlarına, iletişim gereçlerine karşı da yakın ilgi gösterirler.

Doğa olaylarını anlatan eserler, çocuğun canlı ve cansız varlıklarla dolu dünyamızı erken yaşlarda gerçekçi bir gözle tanınmasına, doğanın türlü görünüşlerini ve zenginliğini kendi yaşantılarıyla bağ kurarak öğrenmesine ve giderek onu sevmesine yardım eder. Doğal zenginlik ve güzelliklerini kavrayan veya sezen, sürekli bir gözlemlerle canlıların hayatını izleyen çocuklarda doğayı koruma bilinci çok daha kolay gelişir (Erdal ve diğerleri, 2011).

Çağdaş hayatta birçok ihtiyacımızı karşılayan araç ve gereçlerin bulunuşu, işleyişi ve yeni modellerinin ortaya çıkışı da çocuklar için büyük bir merak konusudur. Çocukların doğası gereği doğuştan getirdiği merak duygusu bu tür eserler vasıtasıyla geliştirilerek, merak eden, sorgulayan, yaratıcı olan ve problem çözebilen bireyler yetiştirmek oldukça kolaydır.

Bu tür eserlerde işlenen konunun özelliğine göre, olayların anlatımında, birtakım ilkelerin açıklanmasında basit ve aynı zamanda mantığa uygun bir sıra izlenmelidir. Ayrıca fen ve doğa kitaplarının adı, hem yazarın ele alığı konu üzerine açık bir fikir vermeli, hem de çocuklar bakımından ilgi çekici olmalıdır.

Fen ve doğa olaylarını bilimsel nedenleri ve sonuçları ile çocuklara anlatmak ayrı bir yaklaşım ve ustalık ister. Bunun için yazarların olayları anlatırken, ilkeleri açıklarken, sonuçları ortaya koyarken bir yandan diğer bilimlerin verilerine ters düşmemesi, yani bilimsel yanlışlıklar yapmaması, öte yandan da seslendiği küçük okurların ilgilerini canlı tutması gerekir (Erdal ve diğerleri, 2011).

Fen ve doğa olaylarını anlatan eserlerin değerini arttıran ve okunabilirliğini sağlayan önemli bir etken de resimdir. Anlatılması oldukça güç birçok konu iyi çizilmiş, basit, etkili resimlerle veya fotoğraflarla kolayca anlaşılır duruma getirilebilir. Hatta küçük çocuklar için hazırlanan bu tür eserlerde resimlerin rolü metin kadar önemlidir (Oğuzkan, 2013).

3.3. Oyuna Dayalı Türler

3.3.1. Tekerleme

Kimi sözcüklerin ya da seslerin yinelenmesi ve ölçü, uyak gibi öğelere bağlı kalınması yoluyla oluşturulan anlamlı veya anlamsız, belirli bir konusu olmayan söz dizelerine verilen addır. Belirleyici özelliği herhangi bir ana konudan yoksun olmasıdır. Daha fazla çocuk folkloru ürünlerinde göze çarpan tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir (Erdal ve diğerleri, 2011).

Tekerlemedeki ses uyumu ve söyleyiş kıvraklığı, çocuğun oyun gereksinimine yanıt verir. Sözcük dağarcığı sınırlı, dil ile ilgili gelişimini tamamlamayan çocuk, her şeyde oyun tadı arar. Bu arayış, masal tekerlemeleri ile son bulur.

Tekerlemelerde kullanılan sözcükler arasındaki uyumun yarattığı ritim çocuklar için ilgi çekicidir. Tekerlemelerin bu özelliği, çocukların ritim duygularının gelişmesine yardımcı olur. Tekerlemeler, çocukların dil becerilerinin geliştirilmesinde de etkili olmaktadır.

Tekerlemelerin, çocukların yaşlarına ve gelişim özelliklerine uygunluğu önemlidir. Çok uzun ve çocuğun dilini kullanmasını zorlayan sözcüklerden oluşan, çocukların anlamını bilmediği ya da argo sözcükler içeren tekerlemeler çocuklara uygun değildir. Çocuklar, tekerlemeyle eğlenir, düşünmeye başlar, dil ve düşünce ilişkisini sezer, dilin gizemli dünyasını duyumsar (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.3.2. Bilmece

Bilmece, bir şeyin adını anmadan vasıflarını üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu dinleyene veya okuyana bırakmaktan ibaret olan eğlence, sözlü halk edebiyatı türüdür.

Bilmece söylemek ve bilmece çözmek, özellikle eskiden çoğunlukla kış gecelerinde yapılan kadınlı erkekli, aile, ahbap, komşu toplantılarında çok yaygın bir halk eğlencesiydi. Bilmeden maksat eğlenmek, hoşça vakit geçirmek olsa da dolaylı olarak, dikkatli, çabuk anlama ve kavrama yeteneğini geliştirmek; daha açık anlatımla zihin sporu yapmak amacı güder (Dalkılıç, 1999: 128).

Halk zekâsının mahsulü olan bilmece, mensur ve manzum şiirin pek canlı örneklerini de içermektedir. Bilinmeyen zamanlarda, bilinmeyen yerlerde, içimizden birçoğları, bilmece uydurmuşlar, bunlar halk tarafından beğenilmiş, dilden dile ve nesilden nesile geçerek milletin malı haline gelmiştir.

Bilmece, insan organlarından, çevremizdeki eşyalardan, hayvanlardan, yiyecek ve içeceklerimizden, tabiat olaylarından, dini inanışlara, çeşitli maddi varlıklara ve sosyal olaylara kadar oldukça geniş bir manzara göstermektedir. Bu karakteri ile bilmece, halkın zekâ ve hayal gücünü ölçmede gösterge olarak alınabilir.

Halk bilmece, çocuklar için uydurulmuş veya çocuklar tarafından yaratılmış edebiyat ürünleri değildir. Bilmece, doğrudan doğruya çocuk terbiyesiyle ilgisi bulunmamakla birlikte, bazıları çocukların da ilgisini çekmekte ve hafızalarında yer etmektedir (Erdal ve diğerleri, 2011).

Bilmece, şiirsel bir anlatımla çocukları dille kurgulanmış bir zekâ oyununa davet eder. Onları, tüm bildiklerini sınamaya, olaylar ve olgular ile kavramlar arasında anlamsal ilgiler kurmaya yöneltir. Sözcüklerin ardındaki gizi bulmak ve çözmek çocukları mutlu eder. Bilmece bilinir kılmak çocuk için bir sevinç kaynağıdır. Bilmede çarpıcı benzetmeler ve ilginç buluşlar dikkat çekmektedir (Sever, 2003).

3.3.3.Parmak Oyunları

Parmak oyunları, küçük manzum öykü, tekerlemeler ya da şiirlerin el ve parmaklarla, bazen de bedenin başka kısımları ile canlandırılmasıdır (Öztürk, 2005).

Parmak oyunları hikâye öncesi etkinliği olarak çocukları bir araya toplamaya çalışırken dikkat çekmek ve başka bir etkinliğe geçerken aradaki boşluğu doldurmak için kullanılır. Ayrıca rahatlamaya, dinlenmeye ve öğrenmeye yönelik olarak da uygulanır.

Yapılan hareketler çocukların ilgisini çekeceği için öğretmen tarafından uygun bir parmak oyununun başlatılmasıyla çocuklar sakinleşir, ilgiyle dinlemeye başlarlar. Eğer heyecanlı ve gürültücü iseler sakinleştirici bir parmak oyunu; uzun süre hareketsiz kalmışlarsa bedeni çalıştıran parmak oyunu uygulanır.

Parmak oyunları küçük kas gelişimi, dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim, kavram gelişimini destekler. Ayrıca çocuğa dinleme, söz ile hareketler arasında ilişki kurma becerisi kazandırır. Çocukların el ve göz koordinasyonu, konuşma becerileri ve taklit yeteneğini geliştirir. Parmak oyunları aracılığıyla çocuklar yeni kelimeleri eğlenerek öğrenebilirler (Öztürk, 2005).

Parmak oyunları çocukların anlayabileceği ve kavrayabileceği, kolay telaffuz edebileceği türden olmalıdır. Parmak oyunlarında çocukların gelişim düzeyleri, oyunun amacı ve uzunluğu, çocuk sayısı, içeriğindeki sözcükler ve hareketler önem taşımaktadır. Ayrıca çocukların dikkat süresinin kısalığı göz önünde bulundurularak parmak oyunlarının süresi de ona göre ayarlanmalıdır (Erdal ve diğerleri, 2011).

3.3.4.Dramatizasyon

Öykü içinde geçen olayların söz ve hareketlerle canlandırılmasına dramatizasyon denilmektedir (Öztürk, 2005).

Çocukların küçük yaşlarda yaptığı taklitler, yaşları ilerledikçe daha bilinçli hale gelir. Taklide dayandırarak oynadığı oyunlar giderek çocuğun sosyal hayatta yerini almasını sağlar. Bir bakıma yaşanılanları daha sonra yeniden canlandırmak ve oyunlaştırmak dramatizasyon olarak nitelendirilir.

Dramatizasyon, çocuğun bedensel ve ruhsal gelişiminde önemli rol oynar. Çocuğun empati duygusunun, hayal ve yorum gücünün, rahat, akıcı ve güzel konuşma becerisinin gelişmesini sağlar. Çocuk insanları ve çevresini tanır, duygularını ve heyecanlarını harekete geçirmeyi öğrenir. Ayrıca öğrenilenlerin kalıcı olmasını da sağlar (Öztürk, 2005; Kıbrıs, 2000).

4. ÇOCUK KİTAPLARI VE SÜRELİ YAYINLARI

4.1. Oyuncak Kitaplar

Çocuklara kitap sevgisi aşılacak için yapılmış yarı oyuncak yarı kitap formundaki yayın türüne oyuncak kitap denilmektedir.

Oyuncak kitaplar çocuğun uzun süre eğlenceli ve eğitici vakit geçirmesi açısından önemlidir. Bu tür kitaplar çocuklara kitap sevgisi aşılamanın yanı sıra dokunma, duyma, görme duyularının sağlıklı gelişmesine yardımcı olur. Motor becerilerinin, el-göz koordinasyonlarının gelişimini destekler (Uzuner Yurt, 2016).

Okul öncesinin her yaş grubuna uygun oyuncak kitaplar mevcuttur. Ancak asıl önemli olan çocuk kitaplarının türlerini iyi tanımak; çocuğu yaşına uygun olan kitapla buluşturaktır (Ural, 2013: 35). Örneğin Uçan Fil Yayınlarından çıkan “Uykucu Ayıcık” isimli kitap ses çıkaran el kuklası kalın ve dayanıklı kartondan yapılmış sayfaları ile 0-2 yaş çocuğuna hitap etmektedir (bk. Resim 1).

Resim.1

Resim.2

Pena Yayınlarına ait “Küçük Yarış Arabam”, oyun pistiyle ve oyuncakıyla çocuğun çok keyifli zaman geçirebileceği yarı oyuncak yarı kitaba iyi bir örnektir (bk. Resim 2).

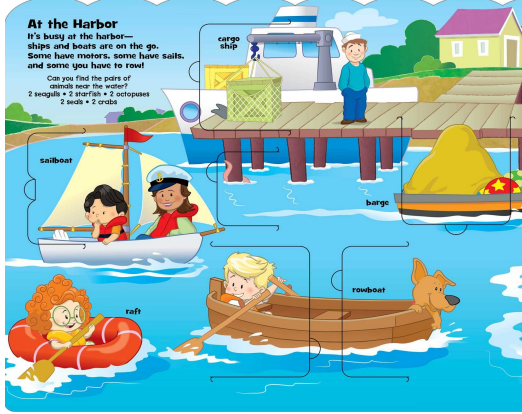
Ayrıca çocukların parmaklarını kullanarak kitaptaki aktivitelere katılabileceği hareketli kitapları da bu türe dahil edebiliriz.

Ficher Price'ın 3 yaş üstü için hazırladığı “Haydi Hareket Edelim” isimli kitabının sayfalarında yer alan açılır kapanır pencereler çocuğun el-parmak kaslarının gelişimine hizmet eder. Bunun yanı sıra kendisinin oluşturacağı öyküyle çocuk zihinsel ve dilsel anlamda gelişir (bk. Resim 3).

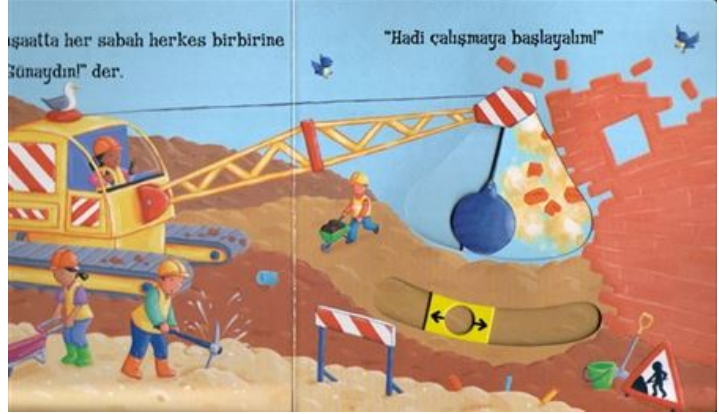
İş Bankası Yayınları tarafından 3-5 yaş çocukları için hazırlanan “Hareketli Kitaplar” çocukların boyut algılarını, el-göz koordinasyonlarını ve çevreyle bağlantı kurma yeteneklerini

geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu seride yer alan “Hareketli İnşaat” isimli kitapta çocuk, oklar doğrultusunda bir aracı hareket ettirebilir (bk. Resim 4)

Ayrıca çeşitli hayvan, araç şekillerinde, renkli dayanıklı karton sayfaları olan üç boyutlu oyuncak kitaplar da vardır (Uzuner Yurt, 2016).

Resim 3

Resim 4

4.2. Bez Kitaplar

Bebekler ve küçük çocuklar için yumuşak ve renkli kumaştan yapılmış olup her sayfasında renk ve desenlerin mevcut olduğu türe eğitici bez kitaplar denir. Bir tür oyuncak olan ve çocukların kolayca elleriyle çevirebilecekleri bu kitapların hışırdayan sayfaları ve sıkınca ses çıkarma özellikleri vardır (Uzuner Yurt, 2016).

Kitaplardaki dokular, renkler bebeğin duyarlarının gelişmesini desteklediği gibi kalıcı, eğlenceli öğrenmeyi de sağlar. Bu kitapların yaşamı anlamlandırmak için her şeyi ağzına götürmek için küçük çocuklar için yıkanabilir olması önemli bir özelliktir. Beraberinde kaliteli, sağlam ve zararsız malzemeden üretilmiş olmasına dikkat edilmelidir (Uzuner Yurt, 2016).

Kanz “İlk Kitabım” (bk. Resim 5), Remzi Kitabevi “Çıngıraklı Bez Kitaplar” (bk. Resim 6), Fisher Price “Mini Çiftlik Kitap” (bk. Resim 7) çocukların kelimeleri, sayıları, renkleri dokunarak öğrenmesini sağlayan bez kitaplara örnektir.

Resim 5

Resim 6

Resim 7

4.3. Banyo Kitapları

Banyo kitapları banyoda, havuzda, denizde kullanılmak için su geçirmez naylonumsu malzemeden üretilmiştir (bk. Resim 8).

Çocuklara banyoyu zevkli hâle getiren bu yayınlar yumuşak dokuya ve canlı renklere sahiptir. Çocukların dokunma, görme ve işitme duyularını geliştirmeye yardımcı olur.

Playgro “Mutlu Bahçe” aynı zamanda bir gemiye dönüşebilen çeşitli taşıtların resimlerinin yer aldığı banyo kitabıdır (bk. Resim 9).

Her sayfasında yer alan farklı karakterleri, sayfa içinde yer alan düdüğü ile Bondigo “Ormandaki Arkadaşlar” banyo kitabına ait diğer bir örnektir (Uzuner Yurt, 2016). (bk. Resim 10).

Resim 8

Resim 9

Resim 10

4.4. Kavram ve Etkinlik Kitapları

Kavram kitapları çocukların yaşadıkları çevreyi iyi tanımaları, bilişsel, duygusal, psikomotor, dilsel gelişim alanlarını desteklemek açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Kavram kitapları çocuğun çevresindeki eşyalar başta olmak üzere, renkleri, sayıları, hayvanları tanıtan, ya tamamen yazısız ya da kavramların isimlerinin yazılı olduğu kitaplardır. Kalın, dayanıklı kartondan yapılmış renkli sayfalarının yanı sıra çocukların dokunarak öğrenmelerini sağlayacak yumuşak, parlak, pürüzlü, hareketli sayfaları olan kavram kitapları da mevcuttur (Uzuner Yurt, 2016).

Pearson yayınlarından çıkan “Bebek Dokun Öğren” serisi (Neşeli Sesler, Uyku Zamanı, Oyun Zamanı, Neşeli Hayvanlar, Oyun Bahçesi, Şekiller, Kelimeler, Renkler), şekiller, renkler, kelimeler, hayvanlar gibi çocuğun dünyasına yakın kavramların yer aldığı, renkli resimleri ve sayfalardaki farklı dokular ve sürprizleriyle özel olarak tasarlanmış kavram kitaplarıdır (bk. Resim 11).

Doğan-Egmont yayınlarının hazırladığı “İlk Kitap Setim” bir çocuğun elinin rahatça kavrayabileceği dokuz minik kitaptan oluşmaktadır. Bu sette yer alan dokuz küçük kitapta temel

kavramlar anlatılmaktadır (bk. Resim 12). Remzi Kitabevi, Martı, Çiçek Yayıncılık, Net Çocuk bu türe ait kitaplar hazırlayan diğer yayınevleridir (Uzuner Yurt, 2016).

Etkinlik kitapları ise kavram öğretiminin oyunlarla, farklı uygulamalarla yapıldığı daha çok 2+ yaş çocuğuna uygun diğer bir türdür. 2 yaşından itibaren çocuk yetişkinlerle birlikte bu yayınlarda yer alan çizgi, boyama, ses-ritim, dikkat, matematik çalışmaları ile bulmaca, örüntü, hikâye tamamlama gibi etkinlikleri gerçekleştirebilir (Uzuner Yurt, 2016).

Kök Yayıncılık tarafından hazırlanan “İlk Etkinliklerim I-II”, 16 sayfa olup değişik çalışma sayfaları, çıkartmalar ve resim çizimleri yer almaktadır (bk. Resim 13). Kök Yayıncılık dışında Eğiten, Yapa, Morpa, Yumurcak Yayınevleri okul öncesine yönelik başarılı etkinlik kitapları hazırlamaktadır (Uzuner Yurt, 2016).

Resim 11

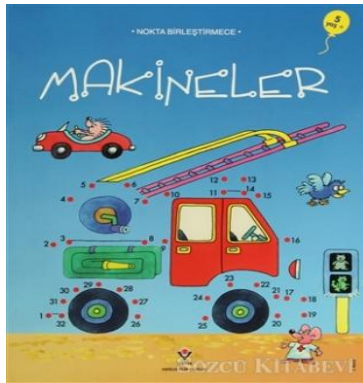

Resim 12

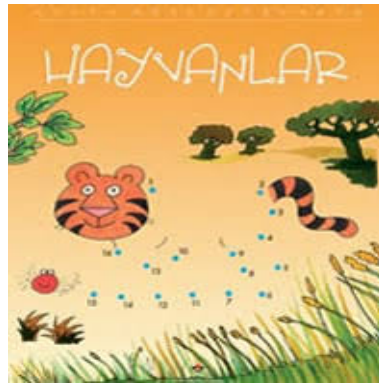

Resim 13

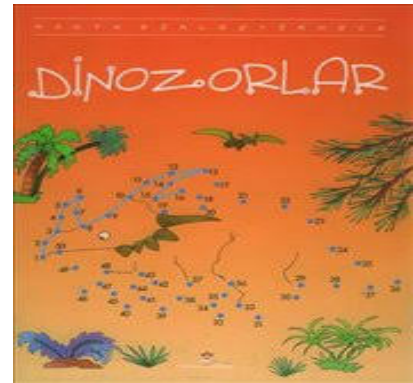
TÜBİTAK tarafından yayımlanan Erken Çocukluk Kitapları dizisindeki “Makineler”, “Hayvanlar”, “Deniz Kıyısı”, “Dinozorlar”, “Doğa” gibi kitaplar, nokta birleştirmece biçiminde tasarlanmış, çocukların el göz denetimini sağlayabilmelerini amaçlayan kitaplardır (Resim 14, 15, 16).

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Yine TÜBİTAK tarafından okul öncesi öğrencilerinin beğenisine sunulan Toplayabilirim, Sayabilirim, Büyüklükler, Rakamlar, Şekiller, Renkler, Karşıtlıklar, Zaman, Dört Element, Duyularımız, Vücudumuz, Nasıl Hareket Ederiz?, Aile Ağacı, Böyle Bir Kuyrukla Ne Yapardın?, Ne Neden Yapılmıştır?, Doktorda, Diş Hekiminde gibi kitaplarda çocukları öğrenmeye yönelten, merak duygularını karşılamaya dönük kitaplardır (Uzuner Yurt, 2016).

4.5. Resimli Kitaplar

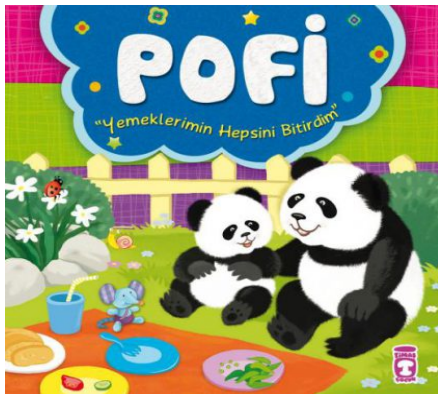
Anne ve babalar çocuklarına kitap seçerken daima dikkatli olmalıdır. Çocuklarına verecekleri kitaplar eğlenceli ve öğretici unsurlar içermelidir. Kitapların konusu, dil ve anlatımı çocuğun içinde bulunduğu yaş düzeyine, yaşadığı çevreye uygun ve okul öncesi dönemde ise bol resimli olmalıdır (Uzuner Yurt, 2016).

0-6 yaş arası çocukların gelişimine katkıda bulunmak, okuma alışkanlığı kazandırmak için büyük resimli ve az yazılı hazırlanmış kitaplar "resimli kitaplar" olarak adlandırılmaktadır.

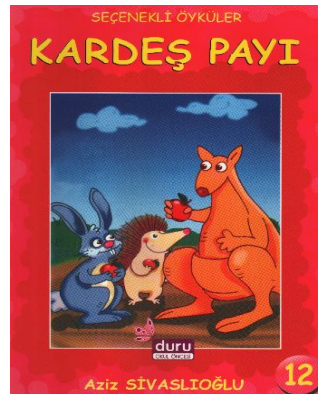
Bu yayınlar bol resimli oldukları için çocuğun dikkat süresini artırır, dinleme becerisi kazandırır, neden sonuç ilişkilerini kurabilmesini sağlar, hayal gücü ve yaratıcılığını destekler ve konuşma, dil gelişimini hızlandırır. Resimli çocuk kitapları bir yandan zihinsel gelişimi desteklerken bir yandan da çocuk için ileriki yaşlarda çok önemli olacak olan okuma ve araştırma alışkanlığının ilk basamaklarını oluşturur, kitap kullanmayı öğretir (Uzuner Yurt, 2016).

Ancak kitap ile kurulan ilişki yine anne babanın desteği ile olacaktır. Öncelikle ebeveynler çocuklarının yaş grubuna uygun kitaplar seçmeli, bu kitapların okunması için çocuklarıyla düzenli olarak zaman geçirmelidirler. Küçük çocukların kitaplara zarar vereceği düşünülerek (ağızına götürmek, buruşturmak) seçilecek kitapların kalın kartondan veya bezden silinebilir, yıkanabilir olmasına dikkat edilmelidir (Uzuner Yurt, 2016).

Okul öncesi çocuklarının ilgisi kısa sürelidir. Dolayısıyla onlara yönelik kitaplar 16 ya da 24 sayfayı geçmemelidir. 14x15 cm boyutları ideal ölçülerdir. Bu boyutta kitaplar üç yaşındaki bir çocuğun elleriyle tutabileceği kitaplardır. Timaş Çocuk'un yayımladığı "Pofi" serisi küçük çocukların rahatça kavrayabileceği boyuttadır (Uzuner Yurt, 2016). (bk. Resim 17).

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Okul öncesi çocukları için büyük boy resimli kitaplar da yayımlanmaktadır. 26x32 cm boyutlarındaki kitaplar, anne, babanın ya da öğretmenin çocukla birlikte okuyacağı kitaplardır. Aziz Sivaslıoğlu'nun "Seçenekli Öyküler" serisi büyük boy ve spiralli olması nedeniyle bu yayınları Türkçe ders etkinliklerinde öğretmenler rahatça kullanabilirler (bk. Resim 18).

Kitaplardaki resimlerde figür sayıları çocuğun yaşına uygun artış göstermeli, sevimli, uyumlu, ilgi çekici olmalıdır. Seçilen konular çocuğun yaşamından hayal ettiği ve hayal edebileceği sınırlar içinde, yaşam gerçekleriyle ters düşmeyen, insanı, doğayı sevdiren, mutlu edebilen konular olmalıdır. Bu kitaplardaki kahraman sayısının 1-3 arası olması yeterlidir (Uzuner Yurt, 2016).

Ülkü Ovat ve Ümit Ögmel tarafından 3+ yaş çocuğu için hazırlanan "Kaptan Miço" iyi bir örnektir (Uzuner Yurt, 2016). (bk. Resim 19).

Okul öncesine yönelik kitaplar daha çok yayınevine göre tercih edilmektedir. Oysaki günümüzde çocuk edebiyatı alanına katkıda bulunan yazar sayısı da artmıştır (Uzuner Yurt, 2016).

Ayla Çınaroğlu, Aytül Akal, Aziz Sivaslıoğlu, Behiç Ak, Fatih Erdoğan, Ferit Avcı, Gülten Dayıoğlu, Gülçin Alpöge, Mavisel Yener, Miyase Sertbarut, Mustafa Ruhi Şirin, Serpil Ural, Sevim Ak, Ülker Koksall, Ülkü Ovat, Ümit Ögmel, Yalvaç Ural, Yavuz Bahadıroğlu okul öncesine yönelik resimli çocuk kitabı yazarlarıdır (Uzuner Yurt, 2016).

4.6. Sesli Kitaplar

Küçük yaşta çocuklara kitap kullanmayı, sesler ve resimler arasında mantıklı bağlantılar kurmayı, konuşma yeteneğini ve Türkçeyi daha güzel kullanmayı öğretmeyi amaçlayan 0-5 yaş grubuna yönelik olarak üretilmiş yayınlardır. Bu kitaplarda öykü sayfa sayfa sesli olarak kaydedilmiş olup çocuk, doğru butonları izleyerek kitabı dinleyebilmektedir. Bu yayınlar çocuklara dilin farklı güzel örneklerini duyma fırsatı verir, estetik duyguyu harekete geçirir ve dinleme becerisi geliştirir (Uzuner Yurt, 2016).

Altın Kitaplar'dan çıkan "Konuşan Hayvanlar" isimli kitap doğal hayat hakkında bilgi verirken bir yandan da fotoğrafların üzerine basılınca hayvanların seslerini öğretmektedir (bk. Resim 20). Smartteach ve Net Çocuk ise dünya masallarından oluşan sesli kitap serisi hazırlamıştır. Çocuk, ya sayfa numarasının yer aldığı ya da metindeki ilgili görselin olduğu butona basarak metni dinleyebilmektedir (Uzuner Yurt, 2016). (bk. Resim 21).

Resim 20

Resim 21

4.7. Müzikli Kitaplar

Sesli kitaplardan farkı, hikâye metninin yazılı olması, sadece şarkı ve müzik aleti seslerinin kaydedilmiş olmasıdır. Bu kitaplarda çocuklar, sesler ve resimler arasında mantıklı bağlar kurmaya çalışır. Smartteach yayınevi tarafından basılmış “Ece’nin Serüvenleri” ile “Efe Beslenme Serisi”nde çocuklar tarafından seslendirilmiş 3 farklı eğitici ve eğlenceli çocuk şarkısı yer alır (Uzuner Yurt, 2016). (bk. Resim 22 ve 23).

Resim 22

Resim 23

İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan “Neşeli Orkestra” ise nefesli çalgıların, vurmali ve yaylı çalgıların seslerinden oluşan bir klasik müzik kitabıdır (Uzuner Yurt, 2016). (bk. Resim 24).

Resim 24

4.8. Süreli Yayınlar

Gazete ve dergileri, çocukların güncel olayları öğrenme ihtiyaçlarını karşıladığı gibi birtakım yazıları ve resimleriyle onların bilgi ve kültür seviyelerinin yükselmesinde yardımcı olur. Belli aralıklarla çıkarılan ve zamanında öğrencilere ulaştırılabilen kaliteli dergiler, türlü konulara

değinen yazıları ve ilginç resimleri ile öğretimin zenginleşmesini, kolaylaşmasını ve öğrencinin belli bilgi alanında derinleşmesini de sağlayabilir (Oğuzkan, 2013).

4.8.1. Gazete

Çocuklar için hazırlanan gazeteler için çok fazla örnek göstermek mümkün değildir. Genelde yerel basın-yayın kuruluşları tarafından üretilmektedir (bk. Resim 25, 26 ve 27).

Resim 25

Resim 26

Resim 27

4.8.2. Dergi

Dergiler her zaman çocukların ilgisini çekmiştir. Çocuk dergileri okul öncesi öğrencileri için boyama, bulmaca çözüme gibi etkinliklere sayfalarında yer verirler. Yakın geçmişten bugüne doğrudan okul öncesine yönelik "Elma Şekeri", "Meraklı Minik", "Pepee", "Arı Kardeş", "Kardeşim ve Ben", "Bilge Minik" gibi yerli ürünler yanında, "Winnie The Pooh", "Prenses", "Rugrats" gibi çeviri niteliğinde çocuk dergileri de yayımlanmıştır (Uzuner Yurt, 2016).

Günümüzde okul öncesini hedef kitle seçen, çocukların merak ve araştırma duygularını harekete geçiren, eğitici ve bilgilendirici süreli yayınlar bulunmaktadır (Uzuner Yurt, 2016).

Elma Şekeri:

2003-2005 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi'nin eki olarak yayımlanmıştır. Dergide okul öncesine yönelik masal, deneme, şiir gibi türlerde metinlere; Atölye sayfasında çocuklardan gelen resimlere, Gülmece sayfasında fıkralar, bant çizgiler ve komik fotoğraflara yer verilmiştir.

Meraklı Minik:

TÜBİTAK tarafından 2007 yılından beri yayımlanmakta olan dergi, erken çocukluk dönemi için hazırlanmış aylık bilim dergisidir. Üç ve üzeri yaşlardaki çocuklara yönelik olan derginin içeriği, bir yetişkinin desteği ve yönlendirmeleriyle okunacağı düşünülerek hazırlanmıştır.

Pepée:

Çocuklar tarafından ilgi gören bir başka dergidir. Dergide etkinlikler 4-6 yaş çocukları için hazırlanmış olup 3 yaş ve öncesi içinde oyun önerileri yer almaktadır. Ayrıca anneler için de bilgi verme amaçlı özel bir bölüm bulunmaktadır. Meraklı Minik dergisinde olduğu gibi, bilimsel bilgilerin, hikâyelerin yanı sıra, çıkartmalar, maketler, posterler ek olarak verilmektedir.

Kardeşim ve Ben:

TRT Çocuk dergisinin okul öncesi çocuklara yönelik ilavesidir. Sayma, farklı ya da benzer olanı bulma, boyama, kesme yapıştırma gibi etkinliklerle zihinsel gelişim yanında, çocukların el becerilerini de geliştirmeyi amaçlamaktadır.

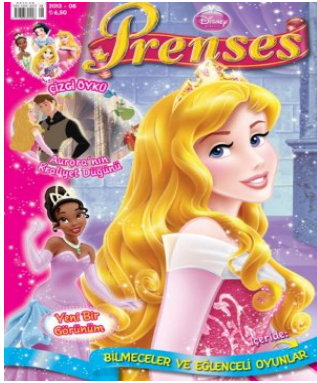
Bilge Minik:

Bilge Çocuk adlı süreli yayının kardeş dergisi olan Bilge Minik, 4-6 yaş arasındaki çocuklara bilimi sevdirmeye, bu yaş grubu çocukların el becerilerini geliştirme, soru sorma ve onlarda araştırma yapma isteği uyandırmayı hedeflemektedir. Eylül 2016'da yayın hayatına atılan dergi, zekâ açan etkinlikleriyle okul öncesi çocuklarının zihinsel gelişimine de katkıda bulunmaktadır.

Winnie The Pooh:

Yerli dergilerin yanı sıra okul öncesine yönelik Türkçeye çevrilen yayınlar da mevcuttur. Winnie The Pooh, aylık olarak yayımlanan çocukların anne ve babalarıyla birlikte eğlenceli vakit geçirmelerini amaçlayan dergi, resimli çizgi öyküler, okul öncesi çocuklara yönelik olarak hazırlanan oyun ve bulmaca sayfalarından oluşmaktadır.

Prenseler:

Okul öncesi yönelik, özellikle kız çocuklara seslenen ve aylık olarak yayımlanan 32 sayfalık dergide çocukların Disney'in çizgi kahramanları olan prenseslerle birlikte el becerilerini geliştirmeleri ve oyunlar oynamaları hedeflenmektedir.

5. BASILI YAYINLARI UYGULARKEN KULLANILACAK YÖNTEMLER

5.1.Kullanılabilecek Yöntemler

Öykü anlatılırken kullanılacak farklı teknikler çocukların daha çok ilgisini çekecek, anlatımı tekdüzelikten çıkaracak, çocukların hayal güçlerini geliştirerek farklı bakış açıları kazandıracaktır. Okul öncesi eğitim kurumlarında sıklıkla kullanılan teknikler; kitaptan okuma, sözlü anlatım, rol oynama, kuklalarla anlatım, hikâye kartlarıyla anlatım, projeksiyonlu anlatımdır (Turla, 2017; Samur, 2011).

Bu yöntemlerin yanında, televizyon şeridiyle anlatma, büyük boyutlarda hazırlanmış hikâye kahramanları, torba hikâyeler, hikâye önlüğü, pazen tahta ile anlatma yöntemleri de kullanılabilir.

5.1.1. Kitaptan Okuma:

Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenlerin, evde anne ve babaların en çok kullandığı yöntemdir. Günümüzde çocuklar için hazırlanmış yalnızca ucuza mal etmek için biçimsel ve içerik olarak olumsuz birçok özellik taşıyan kitapların yanında, nitelikli kitaplar da bulunmaktadır. Bu durumda öğretmenin, ebeveynin görevi çocuk için doğru kitapları seçmektir (Samur, 2011).

Bu yöntemi kullanırken öğretmenin daha önceden kitabı okumuş olması, kitabın resimlerini çocuklara gösterirken bir taraftan da rahatlıkla anlatımını sürdürüyor olması, çocuklardan göz temasını kesmemesi gerekir. Bilinmeyen sözcükler varsa anlatıma başlanmadan açıklanmalı, çocuklara göre uzun bir eserse kısaltılarak anlatılmalıdır. Buna rağmen, öğretmen çocukların ilgilerinin dağıldığını hissettiğinde uygun şekilde anlatımını sonlandırmalıdır (Samur, 2011).

Çocuklara kitap okuma ve okunulan kitap hakkında konuşma çocukların zekâlarını keskinleştirir, uzun süre konsantre olma yeteneklerini geliştirir, problemlerini mantıklı bir şekilde çözmelerine ve kendilerini daha kolay ve açıkça ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Dinledikleri hikâyeler onlara yeni cümleler, incelikli anlamı olan yeni kelimeler kazandırır (Şimşek ve Stabler, 2016).

5.1.2. Sözlü Anlatım Tekniği:

Anlatılmak istenen konuya uygun kitabın bulunmadığı durumlarda ya da farklı bir teknik kullanılmak istendiğinde bu yöntem kullanılabilir. Sözlü anlatım tekniği kullanılırken anlatıcı çocuğun gelişim düzeylerini dikkate alarak eseri seçmiş, anlatacağı eseri birkaç kere okuyarak hazırlanmış olmalıdır.

Tekniği kullanırken ses tonu, jest ve mimiklere dikkat edilmelidir. İy bir ses tonu, jest ve mimikler anlatımı canlı kılar. Hikâye dinlemek çocukların düşünme becerilerini, hayal güçlerini geliştirir. Anlatıcı hikâyeyi ezberlemek yerine, aklında kalanı kadarıyla aktarabilir ve küçük notlar olarak da işini kolaylaştırabilir (Samur, 2011; Şimşek ve Stabler, 2016).

5.1.3. Dinleme - İzleme:

Bilgisayar, telefon, CD çalar gibi aygıtlardan metin dinleme alıştırmaları yapmak da edebî metinlerle tanışmanın yoludur. Özellikle ninni, masal gibi örnekler işitsel yolla öğrenciye ulaşabilir (Şimşek ve Stabler, 2016).

Öğrencilerden dinledikleri masalı anlatmaları istenir. Bu da konuşma/sözlü anlatım becerisinin gelişmesini sağlar. Öğrencilerin dikkatini bir noktada toplamaya yardımcı olur. Dinleme becerisini geliştirir (Şimşek ve Stabler, 2016).

TV'den ya da DVD oynatıcıdan film/çizgi film izlemek de öğrencileri edebiyatla buluşturmaya yarar. İzleme becerisini geliştirir.

Çocuklar için üretilen animasyonlar, konulu filmler ve çizgi filmler günümüzün masallarıdır. Bir olay çevresinde kurgulanmış senaryolarıyla; kahraman, zaman ve yer gibi öğeleriyle edebî metni görselleştirirler. Masal, hikâye gibi metinlerde olduğu gibi diyalog tekniğinden yararlanılarak yazılırlar. Aradaki temel fark, hikâye ve masalarda anlatma tekniğinin kullanılmasına karşılık, çizgi filmlerde gösterme tekniğinin kullanmasıdır. Bu yönden tiyatro sanatıyla benzerlik gösterirler (Turla, 2017).

Öğrenciler için kullanılacak filmlerin seçimi, üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur. Yaş grubu, tema gibi genel ölçütler belirlenmiş olsa da her öğrencinin anlama düzeyi, bilgi birikimi, hayat deneyimi ve hazır bulunuşluk düzeyi farklı olduğundan öğretmenin bunları göz önünde bulundurarak film seçmesi gerekir (Şimşek ve Stabler, 2016).

Filmler mutlaka önceden izlenmelidir. Yaş grubuna göre filmin süresi ve hangi ortamda izleneceği de dikkate alınmalıdır. Yeni karşılaşacakları kavramlar hakkında öğrencilere açıklama yapabilmek için önceden hazırlıklı olunmalıdır (Şimşek ve Stabler, 2016).

5.1.4. Rol Oynama:

Bir oyunda rol oynamak oyundaki karakterlerin duygularını, düşüncelerini canlandırmak demektir. Öğretmeninde rol oynaması çocuklarında role girmesini kolaylaştırabilir. Öğretmen araçlar kullanarak ya da araç kullanmadan role girebilir. Örneğin, bir şapka ile turist, polis, çiftçi rollerine girebileceği gibi gözlükle doktor, öğretmen kimliklerine bürünebilir ya da kullanacağı bir kumaş ile kelebek ya da bir Kızılderili olabilir (Samur, 2011).

Rol oynama başlı başına bir hikâye anlatma tekniği olabileceği gibi anlatılan hikâyelerin ardından konuyu pekiştirici ve oldukça eğlenceli bir faaliyet olarak da kullanılabilir.

5.1.5. Kuklalar İle Anlatım:

Anlatılan hikâyede geçen temel karakterlerin kuklalar ile temsili olarak gösteri şeklinde sunulması ve seslendirilmesi ile oluşan anlatım yöntemidir. Hazırlanan kuklalar sağlam, karakterlerin ve kostümlerin aslına uygun olması gerekir. Anlatıcı hazırlıklı olmalı, çocukların karşısına çıkmadan önce kuklalarla çalışmış olmalıdır. Anlatıcı kuklaları çocuklara anlatım öncesinde tanıtmalı, anlatım sonrasında da ellerine vererek yakından görmelerine ve denemelerine fırsat vermelidir. Gösteri sırasında kukla oynatıcısı gözükmemelidir. Bunun için kukla sahnesi yoksa karton kutudan, masanın üzeri kumaşla örtülerek ya da bir perde uçlarından tutturularak farklı kukla sahneleri hazırlanabilir. Anlatım sırasında ses tonuna dikkat edilmeli, karakterine uygun olarak ses kullanılmalı, gerektiğinde fon müziğinden de yararlanılmalıdır. Anlatım değişik kukla çeşitleriyle yapılabilir (Kardaş ve Alp, 2013; Samur, 2011; Şimşek ve Stabler, 2016; Turla, 2017).

5.1.6. Hikâye Kartları ve Şimşek Kart İle Anlatım:

Anlatılan hikâyedeki olayların resmedilmesi ve anlatımda olayların sırasıyla uygun olarak gösterilmesiyle oluşur. Bu yöntemde hazırlanan hikâye kartları küçük olmamalı ve en az A4 büyüklüğünde olmalıdır. Çizilen resimler öyküyle uyumlu olmalı, kartlar numaralandırılmış bir şekilde anlatıcının kucağında kapalı ilk sayfadan son sayfaya doğru sıralanmış olmalıdır (Kardaş ve Alp, 2013).

Şimşek kartla anlatımda ise hazırlanan hikâye resimleri, 4-5cm daha büyük olan mukavvaların köşeleri kesilerek, anlatım sırası geldikçe bu mukavvaya takılarak yapılır. Her iki anlatım şekli de, çocukların görebileceği şekilde göz seviyelerinde, yeteri kadar süreyle çocukların bakmasına izin verilerek uygulanmalıdır (Turla, 2017; Samur, 2011; Şimşek ve Stabler, 2016).

5.1.7. Slaytla Anlatma:

Bu yöntem okul öncesi eğitim kurumlarında bilgisayarın yaygınlaşması ile oldukça fazla kullanılmaya başlayan bir yöntemdir. Bu yöntemi kullanırken öğretmenin ortamı iyi ayarlaması gerekir. Bunun için çocukların oturma düzenine dikkat edilmeli, oda hafif karartılmalıdır. Bunun yanında bu yöntemin kolay ulaşılabilir ve uygulanabilir olması nedeniyle diğer yöntemlere nazaran daha çok kullanıldığı görülmektedir (Samur, 2011).

Unutulmamalıdır ki çocuk kitaplarının en önemli işlevi kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmaktır. Slaytla anlatımda ise kitaplarda olduğu gibi çocuğun istediği zaman açıp o hikâyeye bakma, resimlerine dokunma şansı olmayacaktır. Bu nedenle bütün yöntemlere eşit oranda yer verilmesi daha doğru olacaktır (Kardaş ve Alp, 2013; Şimşek ve Stabler, 2016; Turla, 2017).

5.2. Anlatım Sonrasında Kullanılabilecek Yöntemler

Değişik teknikler kullanarak yapılacak anlatım etkinliğinden sonra öykü tamamlama, öyküyü canlandırma, öykü resimleme, öyküyü yeniden yazma, drama, kuklalarla çocukların anlatması gibi çalışmalar yapılabilir.

Öykü tamamlama yönteminde, anlatım uygun bir yerde sonlandırılır ve çocukların uygun bir şekilde bitirmesi istenir. Çocuklar bireysel olarak farklı sonlar oluşturabileceği gibi grupla da öyküyü tamamlayabilirler.

Öykü canlandırma, çocuklar istedikleri rollere girerek öyküyü canlandırabilirler. Repliklerin bire bir öyküyle aynı olması gerekli değildir. Öğretmen çekingen, utangaç öğrencileri başta konuşmanın olmadığı roller vererek cesaretlendirebilir (Şimşek ve Stabler, 2016).

Öykü resimleme, anlatım tamamlandıktan sonra öykü çocuklar tarafından bireysel olarak resimlenebileceği gibi, bir köşeye konulacak büyükçe bir kâğıda sırayla resmi çizerek de tamamlanabilir. Özellikle çocukların görmedikleri hikâyeye kahramanlarının yaratılmasında kullanılabilir. Örneğin, ortaya bir daire çizerek çocukların devam etmeleri ve karakteri kendilerinin yaratmaları istenebilir (Kardaş ve Alp, 2013; Samur, 2011; Şimşek ve Stabler, 2016).

6. GÖRSEL YAYINLAR

6.1.Görsel Yayın Türleri

6.1.1.Tv Yayınları:

Medyanın en önemli ögesi olan televizyon, izleyicilerin hiç farkına varmadan, başka toplum ve kültürlerin yaşam standartları, yaşam biçimleri, birbirleriyle ilişkileri, davranış kalıpları, sosyal sorunları ve tüketim alanları konusundaki bilgilerle donanmalarını sağlar (Samur, 2011).

Televizyon her zaman, insanlara yalnızca hoşça vakit geçirten, onları düşünmekten, hareket etmekten alıkoyan, dertlerini unutturan ve fark ettirmeden yoran, üretime yönelik işlevi bulunmayan, ama hiçbir zaman da vazgeçilemeyen bir araç olarak evlerimizin ve daha çok da zamanımızın büyük bölümünü işgal etmektedir. Çalışan insanların çalışma ve uykudan sonra en çok vakitlerini geçirdikleri uğraş, televizyon seyretmek olmuş, çalışmayanlarda ise; televizyon seyretmek ilk sıralarda yerini almıştır (Samur, 2011).

Televizyonun hızlı temposu karşısında insanlar, seyrettiklerini düşünme fırsatı bulamazlar. Yani insanlar televizyon karşısında edilgen konumdadırlar. Bu ise onların düşünme yeteneklerini olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanlar gitgide zihinsel çaba ve düşünmeyi gerektiren işlerden (okumak, yazmak, vb.) uzaklaşmaktadır (Samur, 2011).

Televizyonun izleyici kitlesi içinde geniş yer kaplayan çocuklar, çoğu zaman eğlenmek ya da boş zaman geçirmek adına, bu aktivitelerini ebeveynlerinin dışında gerçekleştirmektedirler. Bu durum çocukların aynı zamanda yetişkinler için üretilmiş olan mesajları da almalarına neden olmaktadır. Çocukların ekrandan gelen mesajlara yetişkinlere oranla daha çok maruz kaldıkları ve bu mesajları çoğunlukla süzmeden doğrudan aldıkları düşünülecek olursa, özellikle duygusal ve ruhsal gelişimlerinin de bu edinimlerden ve derslerden etkilenmemesi mümkün değildir (Samur, 2011).

Çocukların televizyon izleme özellikleri, yetişkinlerden farklılık göstermektedir. Çocuklar televizyonda izlediklerine dikkatle bakmakta ve yetişkinlerden daha fazla ayrıntıyı anımsamaktadırlar. Hatta bu daha fazla ayrıntıyı hatırlama kendilerine yönelik olmayan reklamlarda bile görülmektedir. Ayrıca çocuklar yetişkinlerden farklı olarak reklamları onlara göre iki kat daha fazla sevmektedir (Samur, 2011).

Televizyon, çocuğun gelişim düzeyine göre her yaşta farklı etkiler yaratabilmektedir ve bu etkiler kuşkusuz kısa zamanda fizyolojik veya ruhsal sorunlar olarak kendilerini göstermeyebilirler. Soyut düşünce gücü gelişmediği ve henüz gerçek ile gerçek olmayan arasındaki farkı ayırt edemeyen özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar, gerek çizgi filmlerde gerekse de diğer televizyon içeriklerinde gördüklerine tanık olmaları nedeniyle gerçek dünya algılamalarını bu yönde geliştirebilmektedirler. Gözlemsel öğrenime daha çok duyarlı olan çocuklar için gösterilenin “gerçekleri” gözlemsel öğrenimlerini de etkilemektedir (Samur, 2011).

Benzer şekilde televizyon karşısında pasif olarak yoğun zaman geçiren ve özellikle yetişkinler için hazırlanan içeriklere maruz kalan çocukların sosyal gelişimleri ve kişilik gelişimleri de olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Gelişim evreleri içinde öncelikle yakın çevresindekileri rol model alan çocuk, ekran karşısında geçirdiği zaman arttıkça, bu kez ekranda gördüğü kişi ve kişilikleri rol model olarak benimsemeye başlayarak duygusal boyutta yaşamında sıklıkla özdeşleşme hissinden beslenebilmektedir (Samur, 2011).

Ekran önünde yoğun zaman geçirme, aynı zamanda çocukların sosyalleşme ve iletişim kurma becerilerini de olumsuz etkileyen bir süreç olarak düşünülmektedir. Ekrandan aldığı mesajların gerçekte ne anlam ifade ettiğini çözümleyemeyen çocuk toplumsal yaşam içinde aykırı olarak kabul edilen tutum ve davranışları da ruhsal ve fiziksel boyutta taklit etme yoluyla yaşamına dahil edebilmektedir (Samur, 2011).

Televizyon ekranı karşısında uzun zaman geçirmenin çocuk için olumsuz birçok sonuç doğuracağını savunan Shapiro, ebeveynlerin kendilerinin televizyon bağımlılığı nedeniyle çocuklarının da televizyon önünde geçirdikleri zamanı denetleyemediklerini ve televizyonun modern dünyada hiç de pahalı olmayan bir çocuk bakıcısı olduğunu; ancak, duygusal zekâ gelişimi yüksek çocuklar yetiştirebilmek için televizyon izleme konusunda katı kuralların uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuğun yaratıcılığının gelişmesinin önündeki en büyük engel olarak televizyon izleme eyleminin olduğunu belirten Shapiro, televizyonun çocuklarda fiziksel bir bağımlılıktan öte psikolojik bağımlılık yaratan bir süreç olduğunu da ifade etmektedir (Samur, 2011).

Çizgi-animasyon filmlerde çoğunlukla şiddetin ön planda olduğu görülmektedir. Özel çocuk kanallarında yoğun olarak gösterilen bu çizgi filmleri izleyen çocuklar şiddete özendirilmekte ayrıca oyun ve tüketim alışkanlıkları belirlemektedir (Samur, 2011).

6.1.2. Bilgisayar ve İnternet Oyunları:

Günümüzde bilgisayar, hemen hemen bütün eğitim kurumlarında bulunmakta, evimizde yer almakta, telefon sayesinde her zaman yanımızda taşınır hale gelmekte ve çocukların günlük yaşamının büyük bir çoğunluğunda da kolayca ulaşılabilir olmaktadır. Bu durum da “Peki bize bu kadar yakın olan bilgisayarın eğitim yaşamımıza getirdiği yararlar ve zararlar nelerdir?” sorusunu aklımıza getirmektedir (Samur, 2011).

Bilgisayar destekli eğitim;

- Okul öncesi dönemde, özellikle el-göz koordinasyonuna büyük katkı sağlayabilir, el becerisini geliştirir.
- Dikkatini yoğunlaştırmada güçlük çeken aşırı hareketli çocuklar ilgi çekici bir program karşısında daha uzun süre kalabilirler ve bu nedenle bilgisayar kullanımı, çocuğun dikkatini yoğunlaştırmasına yardım ederek eğitime katkı sağlayabilir.

- Çocuk günlük yaşamında ve eğitimi sırasında öğrendiği pek çok kavramı bilgisayar oyunları ile pekiştirebilir.
- Bilgisayar oyunlarında yer alan ve hızlı bir şekilde karar vermeyi gerektiren problemler, çocukta problem çözme becerisinin gelişmesine katkıda bulunabilir (Oktay, 2004).

Fakat bu yararlar, küçük çocukların bilgisayar kullanması sırasında mutlaka bilen bir yetişkinin yardımı olduğu ve böylece çocuğun bazı konularda dikkatinin çekilmesi, sorularına cevap verilebilmesi mümkün olabildiği sürece sağlanabilir. Aynı zamanda bilgisayar, küçük çocukların günlük programında çok sınırlı bir yere sahip olmalıdır. Çünkü çocukların büyümek ve gelişmek için harekete, koşmaya, arkadaşlarıyla oyun oynamaya, hatta bazen de çatışmaya ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların ise bilgisayarla karşılanması mümkün değildir (Samur, 2011).

Bilgisayarın eğitim yaşamında sağladığı bu kolaylıkların yanında, bazı sakıncaları da yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır, aşırı internet kullanımının beyinde oluşturduğu zararın kokain ve eroinle eşit olduğunu göstermiştir. 24 saat bilgisayar başında kalan, yeme-içme ihtiyaçlarını klavye önünde gidermeye çalışanların beyin kimyaları madde bağımlılarında olduğu gibi bozulduğu ve fizyolojik bağımlılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iletişimde format olarak görsel dili kullanan medyanın, insanlarda bellek ve konuşma yitimine neden olduğu ileri sürülmektedir (Rigel, 2000).

Bilgisayar bağımlılığının belirtilerini; internetle aşırı zihinsel uğraş, internet kullanımının azalması halinde çökkünlük ve kızgınlık hissetme, başlangıçta planlandan daha uzun süre internette kalma, başkalarına internette kalma süresi konusunda yalan söyleme, interneti problemlerden kaçmak veya olumsuz duygulardan uzaklaşmak için kullanma olarak sıralayabiliriz (Samur, 2011).

İnsanlar genelde problemlerden kaçmak ve olumsuz duyguları gidermek için internet kullanmaktadır. Ev içi iletişimi artırmak için ebeveynlerin, çocuklarıyla vakit geçirmesi, spor etkinliklerine yönlendirmesi gerekmekte, çocuk internete ilk girdiğinde çocukta zarar algısı oluşabilecek durumları abartı olmayan örneklerle anlatması ve internetin yararlı durumlar için nasıl kullanılabileceğini de anlatması gerekmektedir (Samur, 2011).

6.2.Görsel Yayınları Çocukların Yaş ve Gelişimsel Özellikleri Doğrultusunda Değerlendirme

Piaget'in kuramına göre, çocukların zihinsel gelişim aşamaları; duyu-motor gelişim dönemi, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi olarak ayrılır. Bu dönemlerin özellikleri ve çocukların hangi dönemde görsel yayınlardan nasıl etkilendikleri şu şekilde özetlenebilir (Samur, 2011).

6.2.1.Duyu-Motor Gelişim Dönemi (0-2 Yaş):

Bu yaştaki çocuk, nesnelere ve kendini tam anlamıyla kavrayamaz. Bebekler televizyonda izlediklerini ilk kez ses ve ışık olarak ayırt edebilirler ve televizyonda gördükleri davranışları taklit etmeye çalışabilirler.

Medyanın ilk bozucu etkisi şema gelişiminin oluşum sürecinde ortaya çıkar. Örneğin televizyona bakarak ilgisini odaklayan çocuk, hızlı ve akıcı görüntülerden etkilenir ve zihnin kalıcı şemasal alışkanlıkları oluşturmasını güçleştirebilir. Bu dönem çocuğunun daha durağan ve sakin zihinsel işlemlere gereksinimi vardır.

Bu dönem sonuna doğru, duyu motor yolla, karmaşık olmayan zihinsel faaliyetlere ulaşılır. Böylece bebek istemli olmayan hareketlerde bulunabilir. Bellek az gelişmiş olmakla beraber, bazı durumları ve nesnelere yordama başlar. Gelişim ilk olarak duyu kullanılması ile başlar, ikinci sırada motor hareketler ve devamında üçüncü olarak da duyu-motor yeteneklerin koordinasyonu başlar. Bebek bu dönemin sonunda basit zihinsel faaliyetlerde bulunabilir (Ertürk, 2011).

6.2.2.İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş):

Bu dönemde çocuk televizyona araştırmacı bir gözle bakar. 2-3 yaşlarında dili düşünce aracı olarak kullanır ve televizyonda izlediklerini taklit ederek aktarmaya çalışır. 4 yaşında motor davranışlar mükemmelleşirken, hareketli görüntülere, çizgi filmlere ilgi duymaya başlar. Nesne devamlılığı sağlanır ve hayal kurma gelişir. Televizyonda izlediği karakterleri, onların fiziksel özelliklerine bakarak değerlendirir ve ayırım yapar.

Televizyon izlemenin çocukta dil gelişimini arttırdığı, kelime hazinesini geliştirdiği yönünde çalışma bulguları olmakla birlikte, eğer çocuk kontrolsüz bir şekilde televizyona maruz kalırsa, çocuğun sosyalleşmesi, yakınları ile diyalog kurması, sosyal adaptasyonu ve dil gelişiminde sorunlar yaşanabildiği yolunda araştırmalar da mevcuttur.

Eğer çocuk fazla televizyon seyrederse, dünyayı korkutucu bir yer olarak algılayabilmektedir. Fazla televizyon seyreden çocukların, az televizyon izleyenlere göre daha kaygılı ve saldırgan davranışlar sergilemesi, saldırganlık ögesi yoğun televizyonun korkutucu hayaller için hazırladığı zemindir.

Çocuklar televizyonda gördükleri görüntüleri tamamen somut olarak yorumlarlar. Yani çocuklarda henüz soyut düşünce gelişmediği için, televizyondan çocuğa doğru akan görüntüler, olduğu gibi algılanır. Her şeyin kendi etrafında şekillendiği düşüncesine sahip olan çocuk, algıladığı kadarıyla gördüklerini olduğu gibi yapmaya çalışabilir. Geri dönüşebilirlik ve değişmezlik kavramları henüz gelişmediği için, gördüklerinin bir film veya hayal olduğunu anlaması oldukça zordur. Onun için bu görüntüler gerçektir.

6.2.3.Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş):

Çocuğun etrafını algılaması ve yargılaması dış görünüşe bağlı değildir. Tamamen mantıksal ve tutarlıdır. Bu dönemde çocuk kendisinin “ne istediğini” ve etrafındakilerin ondan “ne beklediğini” kavrar. Bu dönemde çocuk televizyona odaklanır, izlediği görüntülerden fazlasıyla etkilenir, bu görüntülerle ilgili analizler ve sonuçlar çıkarmaya çalışır.

Okul döneminin de başladığı bu dönemde çocuk medyadan örnek olduğu kişileri model olarak tutum ve davranışlarına yansıtabilir. Somut işlemler dönemindeki çocuk dünyayı daha iyi tanımakta ve gerçekleri daha iyi bilmektedirler. Bu nedenle soyulmak, bıçaklanmak, vurulmak ya da kitle iletişim araçlarından yansıyan, sık sık karşılaştıkları savaş, doğal afetler gibi durumlardan korkabilirler.

Çocuğun okuma yazmaya geçtiği bu dönemde televizyonun kitap okumaya ayrılan zamanı alması durumunda olumsuz etkiye dönüşür. Televizyon izleme, bilgisayar ve benzeri ortamlarda oyun oynama, çocuğun okumaya karşı olan ilgisini azaltabilir, çünkü medya ortamlarından anlatılan bir öyküyü izlemek daha kolaydır.

6.2.4.Soyut İşlemler Dönemi (11 Yaş ve Sonrası):

Çocuk bu dönemde soyut kavramları kavrayabilir ve akıl yürütebilir. Bu dönemde televizyon izleme süresinin artmasıyla birlikte maruz kaldığı ses, görüntü ve mesajlardan daha fazla etkilenebilir. 11 yaş sonrasında da bu korku ve kaygılar, yerini biraz daha mantıksal düşünce zeminine bırakma eğilimi gösterir.

Çocukların bu yaşlardan itibaren medya üzerinden kazanımları eğer iyi yönlendirilir ve seçici davranılırsa devam eder. Aşırı medya kullanımı durumunda, iletişim ve sosyal uyum üzerinde oluşabilecek olumsuz etkiler, çocuğun sosyal etkinliklerine, arkadaş ilişkilerine, ders başarısına, sportif faaliyetlerine ya da yaşına uygun becerilerinin gelişmesinde sorunlarla karşılaşmasına yol açabilir.

6.3.Görsel Yayınların Olumlu ve Olumsuz Özellikleri

Televizyonların eğlendirme, bilgilendirme görevlerinin yanında eğitim özelliği de vardır. Fakat günümüzde eğitim özelliği çoğunlukla hiçe sayılmış görülmekte daha çok eğlendirme özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Haber bültenlerinde bile olaylar magazinleştirilmekte, önemli haberler bile haber niteliğinden çıkarılarak sunulmaktadır (Samur, 2011).

Reklamlarda ise abartarak ve izleyenlerin daha çok duygularına hitap ederek ilgi çekilmeye çalışılmakta, filmlerde ekrana yansıyan şiddet normalleştirilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı çocuk, yetişkin tüm izleyicilerin TV okuma konusunda uyanık olması, çocuklar için bu sorunluluğu

ise anne ve babanın alması gerekir. Çocukların bu tür yayın ürünlerine maruz kaldıkları günlük süre ve maruz kaldıkları ürünlerin seçiminde ailenin etki derecesi bu sorunların ortaya çıkmasında önemlidir (Arslan, 2004).

Her ne kadar yaş, cinsiyet, ilgi alanları, vs. dikkate alınarak yayın yapılsa da medya yayınlarının sınırlanamaz özelliğinden dolayı herkes medyanın mesajlarına açık bir hedef konumundadır. En çok tehlike altında bulunan kesim ise çocuklar ve gençlerdir. Yetişkinlere yönelik haber, dizi ve filmleri onlar da seyretmekte, hayatı bütünüyle kavrayamadıklarından dolayı seyrettiklerine anlam verememekte ve çıkmaza düşebilmektedirler (Arslan, 2004).

Çocuklar televizyona genellikle boşluk gidermek, eğlenmek gibi amaçlarla yönelme eğilimi gösterse de, zamanla bu eğilim onları bağımlı olmaya götürebilmektedir. Televizyonla ilişkisinde bağımlılık düzeyine ulaşan çocuklarda okuma alışkanlığı oranının düştüğü, girişimsizlik, düş kurma yeteneğinden yoksunluk, tüketicilik, artan saldırganlık gibi tavırların gözlemlendiği tespit edilmiştir (Samur, 2011).

Televizyonun, dil gelişimini hızlandırmak, sözcük dağarcığını artırmak, bilgi düzeyini yükseltmek gibi olumlu etkileri de vardır. Fakat günümüzde okumanın karşısında öneli bir engel ya da olumsuz etken olarak görsel-işitsel medyalar ile internet karşımıza çıkmaktadır (Şirin, 2000).

Ayrıca denetimsiz sunulan bazı yayınların çocuk üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı bir gerçektir. Bunlardan bazıları:

- ✓ Şiddet
- ✓ Korkutucu içerik
- ✓ Cinsel rol tanımlamaları ve cinsellik
- ✓ Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar.

6.4.Çocukların Görsel Yayınları Kullanımında Rehberlik Etmek

Bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendirebilme gücüne sahip teknolojik gelişmelerden en önemlisinin televizyon olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Televizyon görsel ve işitsel duylara yönelik etkili bir kitle iletişim aracı olması nedeniyle olumlu hizmetlerinin yanı sıra, iyi değerlendirilmediği takdirde olumsuz sonuçlara da neden olabilmektedir (Arslan, 2004).

Algılama biçimleri, algıladıklarını benimseme hızı ve hayata geçirme istekleri açısından yetişkinlerden farklı olmaları nedeniyle televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Çocuk- televizyon etkileşiminin niceliğini ve niteliğini belirleyen kurum temelde ailedir (Samur, 2011).

Ailenin televizyon izleme bilinci ve alışkanlığı çocuğa doğrudan etki etmektedir. Nitekim çocuk, televizyonda sadece çocuk programlarını değil, yetişkinlerin izlediği her şeyi izleme eğilimi göstermektedir.

Dolayısıyla anne-babanın tercihleri çocuğun tercihlerine ciddi bir etkide bulunmaktadır. Ayrıca evde televizyona “çocuk bakıcılığı” rolünün verilmesi, çocuğa televizyon izleme konusunda sonsuz bir özgürlük tanınması, çocuğun izlediği programların çocukla konuşulup tartışılmaması ya da televizyon izleme konusunda izah edilemeyen yasaklar getirilmesi çocuk-televizyon ilişkisinde ailenin sorumluluk alanına giren hususlardır (Arslan, 2004).

Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri incelenirken şu konular göz önünde bulundurulmalıdır: çocukların yaş düzeyleri, psikolojik eğilimleri, aile tutumları, psiko-sosyal çevreleri. O halde tek bir etkileme çeşidinden söz etmek mümkün değildir.

Ailelerin bu konuda yapabileceklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Zamanı sınırlama
- ✓ Yararlı ve zararlı etkilerini paylaşma
- ✓ Uyarıcı simgelerin tanıtılması

Semboller ve Anlamları	
	Genel İzleyici Kitlesi
	7 Yaş ve Üzeri için
	13 Yaş ve Üzeri için
	18 Yaş ve Üzeri için
	Şiddet / Korku
	Cinsellik
	Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

7.ÇOCUK YAYINLARININ KULLANILMASI KONUSUNDA REHBERLİK

Çocuğun zihinsel ve biyolojik gelişiminin en yakın takipçisi olan aile, onun kitaba ulaşmasındaki ilk kanaldır. Çocuk, büyümesinin ilk dönemlerini kapsayan 0-6 yaş aralığında kitap seçimi konusunda doğrudan seçme hakkına sahip olmasa da dolaylı olarak seçici pozisyonundadır. Çocuk bu zaman içinde daha çok anne-babanın sunduğu kitaplarla birlikte (Samur, 2011).

Ancak çocuğun 6-13 yaş döneminden itibaren kitap seçimi konusunda kendisi karar verici, belirleyicidir. Bu dönemde çocuğun, çocuk edebiyatının örnekleriyle buluşmasında elbette çeşitli yollar bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, çocuğun kitapla buluşmasını rastlantı olmaktan kurtarıp, onun bilinçli kitap seçimi yapabilme yetisini kazanmış olmasını sağlamaktır.

Çocukların kitapla erken yaşlarda tanışması ailelerinin onlara sağlayacağı olanaklar doğrultusunda gerçekleşecektir. Bunun için öncelikle ailelerin bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Dunnewind (2006) ailelere şu önerilerde bulunur:

- Bebeğinizin görüp alabileceği her yerde kitap bulundurun (bebek çantasında, arabada, kanepenin yanında, vb.).
- Bebeklerin ve çocukların kitabı kavramasına müsaade edin. Kitabın ön ve arka yüzünü, altını üstünü incelemelerine yardım edin.
- Kafiye, anlatımı şarkı gibi olan kitaplar bulmaya çalışın.
- Basit bir hikâyeyi çizip yazarak çocukların kendi kitaplarını oluşturmalarına yardım edin.
- Kitaplardan yola çıkarak etkinlikler üretin. Kitapta geçen olayları kendi içinizde uygulamaya çalışın.
- Sevdiğiniz şeyleri okuyun. Çocuklar her ne kadar kendi beğenilerini geliştirecek olsalar da, yetişkinler çocukluklarında hoşlarına giden şeyleri okuduklarında çocuk da bundan keyif alacaktır.

Yapılmaması gerekenleri ise şu şekilde sıralar:

- İsrilmiş kitaplar hakkında endişelenmeyin. Kitaplar sadece çocuklarınızın midesine değil kalbine de gidecektir.
- Aynı kitabı tekrar tekrar okuyor ve “yine mi” tepkisini alıyorsanız şaşırılmış gibi yapmayın.
- Sayfadaki bütün kelimeleri okumak ya da bütün sesleri çıkarmak için uğraşmayın.
- İllaki 20 dakikalık süre için kendinizi okumaya, çocuğunuzu dinlemeye zorlamayın. Bu süre kısa ya da uzun olabilir (Dunnewind, 2006).

Çocukların çok sayıda okuma modelleri görmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle okuma alanlarının oluşturulması, çocukların kendi başlarına ve bazen de aileleriyle beraber kullanabilecekleri kütüphane ortamlarının düzenlenmesi, özendirici olabilecektir.

Okul öncesinden başlamak üzere her öğrenim kademesinde kütüphane ziyaretlerinin yapılması ve kütüphane kullanımının özendirilmesi gerekmektedir. Mevcut kütüphanelerin çocukların ilgilerini çekecek fiziksel ve içerik düzenlemeleriyle yeniden yapılanmasına gerek vardır (Samur, 2011).

Çocukların edebiyatla ilgili kişilerle tanıştırılmasının (yazarlar, şairler, vb.) çocukların okumaya merakını uyandırmada etkili olabileceği düşünülmektedir.

Çocuklar arasında düzenlenecek edebiyat şenlikleri, özgün ürünlerin ortaya çıkmasına fırsat verebileceği gibi, çocukların kitaba ilgilerini yöneltecek etkinlikler olarak da düşünülebilir.

Kitap satış yerlerinde, çocuklara rehberlik edecek, profesyonel eğitim almış kişilerin bulunması, çocukların bilinçli tercihlere yönelmelerinde etkin olabilecektir.

Ancak okuyan toplumun okuyan çocuklar yetiştirebileceğini düşünerek, çocuğun en yakın çevresini oluşturan aileden başlamak üzere, toplumun her kesiminde, okuma bilinci ve okuma sevgisinin oluşturulmasının önemi ve gerekliliğini vurgulamak gerekmektedir (Tuğrul, 2002).

İnsan hayatında büyük öneme sahip olan kitaplar, çocukluk döneminden itibaren etkili olmaya, bireyin hayatına girmeye başlamaktadır. Okuma bilmediği yaşlarda, yaş düzeylerine uygun bol resimli kitapların altındaki yazıları çocuğa okuyarak resimleri daha ilginç duruma sokmak, onların düşünce yapılarında yenedünyalar yaratmak, yetişkinlere düşen görevlerin başında gelmektedir.

Çocuklar kendi kendilerine öğrenmeden önce, okuma hakkında büyük keşifler yapabilirler. Yetişkin, çocuğa kitap okudukça ve kitap üzerindeki sembolleri belirttikçe çocuk, kitabın soldan sağa ve yukarıdan aşağıya okunduğunu öğrenir. Kitabın nasıl tutulacağı, kitabın yıpranmaması için nasıl açılacağı ve gözden ne kadar uzak tutulacağı çocuğun küçük yaşlarda gözlemleyerek öğrenebileceği diğer konulardır (Tuğrul, 2002).

Çocukların kitapla buluşmasında ailelerin yapabilecekleri basit uygulamaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocuğun yanında gazete, kitap, dergi, vb. okumak,
- Bebeklikten başlayarak kitabevlerine, kitap fuarlarına ve kütüphanelere götürmek,
- İlköğretim aşamasına geldiğinde semt kütüphanesine üye olmasını sağlamak,
- Doğum günü gibi özel günlerde diğer armağanların yanında mutlaka bir tane de olsa kitap armağan etmek. Ancak sürekli olarak ve sadece kitap armağan etmenin, istemeyerek de olsa çocuğun kitaptan soğumasına neden olabileceği unutulmamalıdır.
- Evde küçük de olsa temek başvuru kitapları ve serbest zaman okumaları için seçilmiş kitapların yer aldığı bir kitaplık bulundurmak.
- Okuyucu-yazar buluşma ortamlarına -çocuk yazarları başta olmak üzere- götürmek.

- Çocuğa seçilen kitabın renk, punto, resim-metin dengesi, kâğıt ve baskı kalitesi vb. öğeler açısından yaşına uygunluğuna ve albenili olmasına dikkat etmek.
- Çeşitli problemlerin çözümünde ansiklopedi, sözlük, vb. başvuru kaynaklarına yönelerek, çocuğun taklit özelliğinden yararlanmak ve ayrıca öneride bulunmak. Basit sorularla araştırma ve bilgi kullanma alışkanlığını geliştirmek (Tuğrul, 2002).

Çocuğun dil, algısal motor, sosyal-duygusal ve kavramsal gelişiminin hızlı olduğu okul öncesi dönemde çocuğa sunulan kitaplar, çocuğun gelişim alanlarında önemli etkiler oluşturarak, onu yaşam gerçeklerine hazırlamakta, dinleme ve okuma yeteneğinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Çocuklar dinledikleri masallar ve öyküler yardımıyla geçici olarak üzüntülerinden kurtulup ihtiyaç duydukları huzur ve dinlenmeyi elde edebilmektedirler.

Özellikle anne-babalar, çocuğun sözcük dağarcığının en hızlı geliştiği dönemde (0-6 yaş) çocuğun kitaplarla arkadaşlığına, kitap hakkında düşüncelerini dile getirmesine önem vermelidir. Unutulmamalıdır ki, bilgilenecek gelişmek, eğlenerek akıl ve ruh doyumuna ulaşma alışkanlığı 0-6 yaş döneminde, başka bir ifadeyle çocuğun okul öncesi döneminde, yaşatılabilirse olumlu sonuçlar alınabilir.

Araştırmacılar çocuklara okuma becerisi kazandırabilmeleri için ebeveynlere şu önerilerde bulunmaktadır:

- Ebeveynler çocuklarına olabildiğince sık hikâyeler anlatmalı ve yüksek sesle okumalıdır.
- Ebeveynler çocukları için yaşına, isteklerine, ihtiyaçlarına ve gelişim aşamasına uygun kişisel bir kütüphane kurmalıdır.
- Ebeveynler çocuklarını cep harçlıklarından bir kısmını kitaplara harcamak için eğitmelidirler.
- Ebeveynler, olabildiğince akşam vaktinin belli bir süresinin okumaya ayrılmasını sağlamalıdır. Bu sürede ailenin her üyesi kendi kitabını okumalıdır.
- Ebeveynler çocuklarının okumasına katılmalıdırlar, yani okudukları şeyler hakkında onlarla konuşmalıdırlar.
- Ebeveynler çocuklarına, okudukları şeyleri uygulayabileceklerini ve kullanabileceklerini, kitapların onların hayatlarını kurtardığını, aydınlattığını ve güzelleştirdiğini anlamalarında yardımcı olmalıdırlar.

Anne babalar çocuk-televizyon-bilgisayar ilişkisini düzenleme noktasında şunları yapabilir:

- TV izleme ve bilgisayar kullanımını sınırlayın.
- TV ve bilgisayarı çocuk bakıcısı gibi kullanmaktan kaçının.
- Çocuklara uygun TV programları ve bilgisayar deneyimlerini destekleyin.
- Televizyon içerikleri ile günlük öğrenme deneyimleri arasında bağlantı kurun.

- İyi bir TV izleyicisi ve bilgisayar kullanıcısı olarak model olun.
- Çocukların televizyonu açmadan neyi izleyeceklerini bilmeleri konusunda teşvik edin.
- TV reklamlarının etkileri ile başa çıkın.
- Televizyonda sergilenen olumsuz değerleri etkisizleştirmeyi deneyin.
- Şiddet içerikli televizyonun ve bilgisayarın etkilerini sınırlayın.
- Yatak odası ve yemek odasına asla televizyon koymayın.
- Çocuğunuzu bebek bakıcısına bırakıyorsanız, ona televizyonu açmamasını söyleyin.
- Çocuğunuzun bilinçli ve eleştirebilen bir kişi olmasına yardım etmek için televizyonu beraber izleyin ve üzerinde çeşitli konularda konuşun.
- Çocuğunuzun özellikle televizyonlardaki programlar konusunda uyarın.

Çocuk Yayınları Konusunda Okul Öncesi Öğretmenlerine Düşen Görevler

- Nitelikli çocuk edebiyatı ve çocuklara yönelik nitelikli medya yayınlarını seçmek,
- Etkili yöntemleri seçerek uygulamak,
- Çocuk edebiyatı ve çocuklara yönelik medya yayınlarının iyi örneklerinden arşiv oluşturmak,
- Özel günleri çocuk edebiyatından nitelikli eserleri kullanarak kutlamak,
- Aileleri basılı ve görsel yayınlar konusunda bilgilendirmek (Samur, 2011).

8.BASILI YAYINLARIN ÖZELLİKLERİ

8.1. Basılı Yayınların Fiziksel Özellikleri

8.1.1.Boyut:

Çocuk kitaplarının belirli bir boyutu yoktur. Esasen çocukların sürekli olarak aynı boyutlarda hazırlanmış eserleri okumaktan hoşlanmadıkları bir gerçektir (Oğuzkan, 2013). Kitabın boyutu çocuğun yaşına uygun olmalıdır. Okul öncesi çocuklarda A4 (21x29), B4 (14x21) veya daha küçük boyutta olabilir. Önemli olan hacim ve ağırlık olarak kolay taşınabilir olmasıdır (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Yılar ve Celepoğlu, 2011).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar için farklı boyutlarda ve şekillerde tasarlanan kitaplar çocuğun ilgisini çekebilmek amacıyla oyuncak, bitki ve hayvan gibi farklı figürlere de benzetilebilir. Burada önemli olan çocuğun gelişim özelliklerine göre tasarlanmış olmasıdır (Yılmaz, 2016).

Sürekli aynı boyuttaki kitaplar yerine farklı boyutlu kitapların tercih edilmesi gerekir (Tür ve Turla, 2005). Hacim ve kalınlık bakımından çocuğun kolay taşıyabileceği ve kitaplığına kolay yerleştirebileceği boyutlarda olmalıdır. Ayrıca genişlik açısından kitabın iki kapağı açıldığında çocuğun kucak boyundan büyük olmamasına, normal aralıklı bir kitaplık rafına sığacak büyüklükte olmasına özen gösterilmelidir (Karatay, 2016).

Kitabın çocuğun tek başına kaldırabileceği, sayfalarını çevirebileceği bir boyutta tasarlanmış olması okul öncesi çocuk kitapları için temel ölçütlerden biridir. Bunun yanı sıra okul öncesi çocuk kitaplarının ebeveyn yardımı ile okunabileceği düşüncesiyle çocuğun kucağına sığacak büyüklükte olması da önemlidir (Yılmaz, 2016). Küçük boyutlu kitaplar çocuğun bireysel kullanımı için uygunken, normal ve daha büyük boyutlu kitaplar ise kitabın çocuk grubuna okunması açısından daha uygundur (Kardaş ve Alp, 2013).

8.1.2.Kâğıt:

Kitaplarda kullanılan kâğıdın niteliği, kitabın çocuk tarafından kullanılma süresini belirleyen temel bir etkidir. 2 ve daha küçük yaşlarda çocuklar için hazırlanan kitapların yıkanabilir ve silinebilir özellikte olan bezden ya da vinileksten yapılması uygun olurken, kâğıttan yapılacak kitapların da özellikle sağlamlık açısından kalın sayfalara sahip olması önerilmektedir. 2 yaşından sonra kâğıt kalınlığı çocuğun sayfaları çevirebileceği ölçüde incelmeye başlayabilir. Bu incelik resimlerin ya da yazıların arka sayfadan da görünebileceği ölçüde olmamalıdır. Kâğıt kalınlığı ne kadar fazla ise baskı o kadar iyi, kullanım kolaylığı da o kadar olumlu olacaktır. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıtlar dayanıklı ve mat olmalıdır. Özellikle birinci kalite kâğıt hamuru tercih edilmelidir. Işığı yansıtıp gözü yorduğu için kuşe kâğıt kullanılmamalıdır. Ayrıca saman kâğıt, pelür, gazete kâğıdı, vb. kâğıt çeşitleri kolay yırtıldığı ve renkleri düzgün göstermediği için

kullanılmaması gereken kâğıt türlerindedir (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Oğuzkan, 2013; Samur, 2011; Ural, 2013; Yılar ve Celepoğlu, 2011; Yılmaz, 2016).

Anasınıfı çocukları için seçilecek kitapların yapraklarının kâğıttan ziyade mukavva, bez gibi kolay yırtılmayacak malzemedan hazırlanmış olması tavsiye edilir. Yetişkinler; yaprakları kâğıttan oluşan kitaplara, yırtılır ya da deforme olur kaygısıyla çocukların dokunmalarına pek müsaade etmemektedir. Bu durum bazı anaokullarında da gözlenebilir. Bazı anasınıflarındaki kitap köşelerinde bulunan kitaplar ya çocukların ulaşamayacağı yerdedir ya da ulaşabiliyorlarsa bile deforme olmuş durumdadır. Çocuklardaki gerek muhteşem enerji potansiyeli, gerek motor yetersizlik (yaprakları parmakla çevirme yerine avuçla çevirme) buna neden olmaktadır. Böyle bir durumda çocuğun kitaba olan merakı, ilgisi örselenmektedir. Oysa karton, bez gibi dayanıklı malzemedan oluşan kitaplarda bu sıkıntı oluşmamaktadır. Çocuklar kitaplara gönlünce dokunabilmekte; yetişkinde de kitabın yırtılma endişesi ortadan kalkmaktadır. Böyle bir durumda da engelleme olmadığından çocuk ve kitap arasında daha sıkı bir bağ oluşmaktadır. Bu da gelecekte çocuğun kitaba olan yaklaşımını etkilemektedir (Kardaş ve Alp, 2013).

8.1.3.Kapak:

Çocuklar için hazırlanan eserlerde kitabın kapağı, çocukların kitaba ilgilerini çeken ilk görsel öğedir. Çocuğun kitaba yönelmesi, onu incelemesi ve okuması için "davetiyesi", "albenisi" olduğundan kapağın tasarımı içeriği kadar önemlidir (Karatay, 2016). Çocukları kitaba çeken ilk özellik, kapağın rengi, kapakta yer alan resim ve yazılardır. Kitabın kapak tasarımında kullanılan resimler, kitapta işlenen konu, olay, ana düşünce ile ilgili çocuğa ipuçları vermeli, bunlarla ilgili çocukta ilgi, heyecan uyandırmalı, okuma sürecinde onun ön bilgilerini harekete geçirmelidir (Ersoy ve Bayraktar, 2017).

Okul öncesinde çocuk henüz okumayı bilmediğinden onu kitaba çeken ilk uyarıcı kitap kapağıdır. Çocuk kitaplarındaki kapak tasarımının estetik özellikleri, çocuğun duygu ve düşünce üretmesine olanak sağlamakta, onu kitabı okumaya isteklendirmektedir. Başka bir söyleyişle, kapak resmi ve tasarımının, çocuğun beğenileri üzerinde yaratacağı görsel etki, çocuklarda kitaba ilişkin olumlu duygular uyandırmaktadır. Çocuklar için hazırlanmış kitapların kapağı kalın, dayanıklı ve resimli olmalıdır. Kapaktaki resim, kitabın konusuyla ilişkili ve çocukların ilgisini çekebilecek biçimde olmalıdır (Yılar ve Celepoğlu, 2011; Samur, 2011).

Kitap kapağındaki tasarımın yeteri kadar dikkat çekmemesi, yanlış, eksik ya da abartılı tasarımı, kitabın içeriği iyi de olsa, ilk bakışta kitabın itici olmasına neden olabilir. Özellikle okul öncesi çocuklarda kitaplara karşı ilgi uyandırma, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada iyi bir kapak tasarımı etkileyici bir başlangıç olur. Bu sebeple çocuk kitaplarında ön ve arka kapak tasarımı grafik sanatçısı/tasarımcısı tarafından yapılmalıdır. Bu özelliklerin yanında kitabın uzun süre kullanılabilmesi için kapağının dayanıklı olması gerekir. Bütün kitaplarda olduğu gibi çocuk kitaplarında da karton kapak kullanılmadadır. Kapağın kırılma özelliği az olmalı, kapak ön yüzü üzerindeki yazı ve resimleri açık ve belirgin şekilde yansıtabilecek doku ve nitelikte olmalıdır (Karatay, 2016; Oğuzkan, 2013; Samur, 2011).

Okul öncesi dönemde çocuğa emeğe saygıyı öğretebilmek, kitapların bir emek ürünü olduğu düşüncesini onun zihnine kazıyabilmek amacıyla kapak üzerinde yazar, çizer varsa çevirmen ve yayınevi bilgisine yer verilmelidir. Bunun yanı sıra iç kapakta kitabın basım tarihi, baskı sayısı, basım yeri, yayınevi, matbaa ve iletişim bilgileri bulunmalıdır. Kitabın arka kapağında ise kitabın fiyatı, onun korsan olmadığını gösteren denetim pulu, kitap bir seri ise serinin ya da yayınevinin diğer kitaplarına ait kitap fotoğrafları yer almalıdır. Özellikle bu dönemde bir kitaplık oluşturmak isteyen çocuğa kolaylık sağlayabilmek amacıyla kitapların sırtına kitap ve yazar ismi de yazılmalıdır (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Karatay, 2016; Yılar ve Celepoğlu, 2011; Yılmaz, 2016).

8.1.4.Cilt:

Okul öncesi dönem çocuğu için kitap, tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi korunup kollanacak, yırtılmasın diye özen gösterilecek, sayfaları yavaşça ve dikkatle çevrilecek bir nesne değildir. Tam aksine çekiştirilecek, ısırılacak, buruşturulmaya çalışılacak bir oyun aracıdır. Kısacası, küçük bir çocuğun kitaplara karşı yetişkinlerin gösterdiği özeni göstermesini beklemek pek mümkün değildir. Bu nedenle hem çocuğun sağlığına zarar vermemek hem de kitabın ömrünü daha uzun süreli kılmak amacıyla kitap cildinin dayanıklı yapılması gerekir (Kardaş ve Alp, 2013; Ural, 2013; Yılmaz, 2016).

İyi bir cilt, çocukların kitabı uzun süre kullanabilmelerini sağlar. Ayrıca, özellikle de okul öncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda, kitabın cildi kolayca açılıp kapanmalı, herhangi bir destek kullanılmadan, düz bir yüzeyde okunabilir yapıda olmalıdır (Karatay, 2016; Yılar ve Celepoğlu, 2011).

Kitapların en yaygın kullanılan üç türlü ciltlenme şekli vardır. Bunlardan birincisi ince tel ya da iplikle dikilmesi; ikincisi tel zımba ile zımbalanması; üçüncüsü ise tutkallama tekniğiyle bir araya getirilerek yapıştırılmasıdır (Karatay, 2016). Çocuk kitaplarının hacmi, sayfa sayısı dikkate alındığında en ekonomik ciltleme tekniği olarak tel zımbayla tutturmanın kullanıldığı görülmektedir. Tel zımbayla bir araya getirilmiş kitaplarda birden çok tel zımba kullanılmalıdır. Çünkü sadece kitabın ortasından bir tel zımba ile tutturulan kitaplar çok çabuk dağılır (Ersoy ve Bayraktar, 2017). Yine de bu yöntem kitapların çok sağlam yapıda olmamasına ve kısa sürede dağılmasına neden olabilir. Bu yüzden okul öncesi dönem kitaplarının ciltlenmesinde iplik dikişin tercih edilmesi önerilir. Her ne kadar bu yöntem kitap baskı sayısının fazla olması durumunda oldukça maliyetli olsa da en dayanıklı ciltleme tekniğidir. Sağlık açısından bakıldığında çocuk kitaplarının telle değil, iplikle (dikişle) tutturulması ve mutlaka tutkalla da desteklenmesi en kullanışlı yöntemdir. Ayrıca çocuklara seçilecek kitapların düzgün ve çapaksız kesilmiş olmasına dikkat edilmelidir (Güleç ve Geçgel, 2006; Karatay, 2016; Samur, 2011; Ural, 2013).

8.1.5.Sayfa Düzeni:

Sayfa düzeni (mizanpaj); resimlerin yerleştirilişi, satır arası boşluklarının, satır başlarının, sayfa alt ve üst boşluklarının ayarlanması gibi konulardır. Sayfa düzeninin oluşturulması çocukta görsel ve işitsel algılamayı bütünleştirmesi açısından önemlidir. Bundan dolayı metin ile resim

düzenli ve uyumlu bir şekilde sayfaya yerleştirilmelidir. Metin sayfanın herhangi bir yerinde olabilirken, dikkat edilmesi gereken husus resim ile yazının birbirine karışmamasıdır. Yazılar tek sütun (tek mısra, tek sıra) kullanılarak yazılmalıdır. Sayfa kenarlarında göze hoş gelen geniş boşluklar bırakılmalı, satırlar 1,5 ya da 2 aralıklı olmalıdır. Böylece çocuğun zamanı geldiğinde harfleri, sözcükleri ve cümleleri kolaylıkla ayırabilmesi sağlanmış olur. Paragraflar en fazla 3-5 cümle uzunluğunda olmalı ve özellikle nokta, virgül, yazım yanlışı gibi baskı hatalarının olmamasına dikkat edilmelidir. Kitaptaki resim-metin oranı çocuğun yaşına göre ayarlanmalı, yazıya ayrılan bölümün 1/4, resme ise 3/4 oranında olmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca resimler metinde geçen olay örgüsü ile uyumlu olmalıdır (Karatay, 2016; Samur, 2011; Yılar ve Celepoğlu, 2011).

Sayfa düzenlemesinde çocuk, metni ve ona ait resmi aynı sayfada görmelidir. Bu çocuğun görsel ve işitsel algılamayı bütünleştirmesi için önemlidir. Sayfada resme ve yazıya ayrılan yer oranı yaşlara göre değişir. Küçük yaş grubu için hazırlanmış kitaplarda sayfanın tümü resimli olmalı ve görülebilecek uygun bir yerde yazı bulunmalıdır. Resimler sayfanın üst kısmında olabileceği gibi sayfanın tamamını da kaplayabilir. Sonraki yıllarda ise sayfanın 3/4'ü resim, 1/4'ü yazı olmalıdır (Ersoy ve Bayraktar, 2017).

8.1.6.Harfler:

Harf tasarımı çocukların gelişim özelliklerine göre kitaplarda kullanılacak yazı karakterlerinin büyüklüğü ve çeşidi ile ilgilidir. Bu özellikler kitabın okunabilirliği açısından önem taşımaktadır. Gelişim düzeylerine göre çocukların harfleri sözcük içinde daha iyi tanımaları ve görmeleri için yazı büyüklüğünün (punto) seçimi, fontların (yazı karakteri) kullanım amacına göre, tırnaklı-tırnaksız (serifli-serifsiz) fontlar veya süslü karakterler olması okunabilirliği etkilemektedir (Karatay, 2016).

Çocuk kitaplarındaki harf seçiminde temel ilke, yaşına uygun olarak çocuğun gözünü yormayacak boyuttaki harflerin seçilmesidir. Çocuklara hitap eden kitaplarda eğer yazı kullanılmışsa harf büyüklüğü 12-36 punto arasında değişebilir. Çocukların yaşları ilerledikçe kitaplardaki harflerin boyutu küçülür. Genel olarak okumayı zorlaştırdığı için tırnaklı ve süslü harf stillerinin çocuk kitaplarında olabildiğince kullanılmaması önerilmektedir. Örneğin; *Informal Roman*, **Jokerman**, **ALGERIAN**, *Backadder*, *Bradley Hand*, *French Script*, **Snap**, vb. stiller çocuk kitaplarında okumayı zorlaştıracak stillerdendir. Ayrıca çocuk kitaplarında okuma hızını yavaşlatacağından, satıra sığmayan sözcüklerin hece çizgisiyle bölünmemesi, sayfa sonlarına geldiği ve bitirilemediği için cümlelerin yeni bir sayfaya aktarılmaması uygun olur (Karatay, 2016; Yılar ve Celepoğlu, 2011).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar her ne kadar okuma-yazmayı bilmeseler de okumaya hazırlanması ve kendine okunan bir yazının varlığını fark edebilmesi açısından yazılı çocuk kitapları önemlidir (Samur, 2011). Okul öncesi çocuklar için yazısı olmayan resimli kitaplar olduğu gibi yazılı olarak hazırlanan kitaplarda olabildiğince sade harfler kullanılmalı, süslemelerden uzak durulmalıdır. Çocuğun resimli sayfalara bakarken yavaş yavaş harfleri de tanıyacak, giderek

sözcükleri okuyacak olması unutulmamalıdır. Bu dönemdeki çocuk kitaplarındaki harf büyüklüğü 14-36 punto aralığında olması normal kabul edilmekle birlikte özellikle harflerin 16-24 punto aralığında olması önerilmektedir (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Ural, 2013; Yılmaz, 2016).

8.1.7.Resim:

Yazının dilini henüz çözememiş çocuk için resim önemlidir. Çocuk kitapla olan bağı resimler vasıtasıyla kurar ve resimler yoluyla kitabı anlamlandırır. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar, kitabın edebi içeriği yerine sadece resimlere ilgi duyarlar. Bu dönemde çocukların temel okuryazarlık becerileri olmadığı dikkate alındığında resimlerin de en az içerik kadar önemli olduğu aşikârdır (Karatay, 2016).

Çocuk kitaplarında resimlerin süsleme, metni açıklama ve tamamlama olmak üzere esas olarak üç temel işlevi vardır. Süsleme amacıyla yapılan resimler, kitabı çekici hâle getiren, sembolik anlatımlı yer yer masal tadı veren resimlerdir. Metni açıklamaya yönelik resimler, okumayı öğrenme aşamasında, anlatımı somutlaştırmakta; düşünceyi, kavramı ve nesneyi sözcüklerle birlikte açıklama görevi üstlenip öğrenmeyi hızlandırmaktadır. Metni tamamlayan resimler ise yazıyla anlatılması zor olan konuları çizgi yardımıyla açıklamaktadır. Örneğin gergedanı görmemiş bir çocuğa onu yazıyla anlatmak güçtür. Ancak yazının yanına bir gergedan resmi koymak yeterlidir. Çocuğun anlama düzeyi ve söz dağarcığı sınırlı ise bu tür resimlerden hoşlanması doğaldır (Yılmaz, 2016).

Çocuk için kitapla bağ kurmanın önemli bir aracı olan resimlerde birtakım hassasiyetleri göz önünde bulundurmak gerekir. Bu hassasiyetlerden ilki resmin çocuğun estetik beğenisini geliştirecek nitelikte, sanatsal bir yaratım olmasıdır (Yılmaz, 2016). Bu konuda önemli olan çocuğun resimleri zevkle izleyebilmesi, kendi algısıyla tamamlayabilmesi, yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirecek nitelikte sanatsal değer taşımasıdır (Güleryüz, 2006; Karatay, 2016).

Çocuk kitaplarındaki resimlemelerde yakından uzağa ilkesi gözetilmelidir. Bu ilkeye göre zaman, mekân ve yaşantı açısından yakından başlayıp uzağa doğru giden bir süreç izlenmelidir. Bu anlamda çocuk kitaplarında çizerler önce anne, baba, kardeş, dede; bilgisayar, ütü, televizyon gibi çocuğun bildiği ve çevresinde var olan varlık ve nesnelere resimlemeli; devamında ise çocuğun kavram gelişimi ile bağlantılı olarak çocuğun zihninde yeni ufuklar, yeni yollar açacak çizimler yapmalıdır (Yılmaz, 2016).

Çocuğu kalıplamaması gereken resimler onu özgürleştirmeli, onun hayal gücünü desteklemelidir. Örneğin resimler aracılığıyla göğün daima mavi, yıldızların beyaz, ayın sarı, ağacın yeşil olduğu çocuklara dayatılmamalı, tabiattaki türlü varlıkların farklı renk tonlarıyla insanın karşısına çıkabileceği gerçeği çocuklara sezdirilmelidir. Daha açık bir deyişle, bulutu daima beyaz olarak tasavvur eden düşünce onu bazen grinin bazen siyahın bazen de kızılın tonlarıyla resmedebilmelidir. Ya da ağaç deyince kitaplarda yalnızca söğüt ve kavak gibi ağaçları çağrıştıran kalıp resimlere yer veren akıl; ceviz, meşe, ıhlamur, çam, çınar gibi farklı türleri de sayfalara taşıyabilmelidir. Bu resimlemeler yapılırken yine aynı gerekçelerle gerçeği ile birebir örtüşen resimler yerine daha esnek resimler yapılmalı resimler bir fotoğraf gerçekliğiyle verilmemelidir.

Buradan hareketle yanlış anlaşılması gereken diğerk bir konu da kitaplarda kullanılan resimlerin gerçeklikle örtüşmesidir. Örneğın metinde sandaldan bahsedilirken çizilen resmin bot, gemi, vb. olmaması, nesnenin birebir aynısı olmasa da gerçeği yansıtmaması gerekmektedir (Karatay, 2016; Kardaş ve Alp, 2013; Yılmaz, 2016). Çocuk kitaplarında çocukça olsun diye karikatüre benzetilmiş resimler de olmamalıdır. Bu tür çizimler çocuğun estetik duygusunu geliştirmmez. Resimler çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Resimler açık, anlaşılır ve konuya uygun olmalı, çocukların hayal güçlerini geliştirmelidir. Resimler çocukların beğenilerine ve algılama düzeylerine uygun olmalı, metnin anlatmak istediğine bir zenginlik katmalıdır. Kahramanların fiziksel portreleri, metinde yansıtılan kişilik özelliklerine uygun biçimde çizilmelidir (Samur, 2011; Sever, 1995; Yılar ve Celepoğlu, 2011).

Çocuk kitapları için resim-yazı oranı yaş gruplarına göre değişiklik gösterir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan kitaplarda resimler, metne göre daha fazla yer tutar. Kitapların bütünü resimli olabileceği gibi resimlerin altına birer cümlelik yazılar da yazılabilir. 1/4 ya da en fazla 1/3 oranında yazı da kullanılabilir (Ersoy ve Bayraktar; 2017; Karatay, 2016; Kardaş ve Alp, 2013).

8.2. Basılı Yayınların İçerik Özellikleri

8.2.1.Konu:

Konu, bir edebiyat eserinin düşünce, olay ve durumlardan oluşın iskeletine verilen ad ya da yazarın yapıtında ele aldığı, üzerinde söz söylediği düşünce, olay ya da durum olarak tanımlanabilir (Oğuzkan, 2013).

Çocuk yaşamındaki olayların bütünü kitaplarda konu olarak alınabilir. Konular genellikle eğlendirici ve dinlendirici olmalıdır. Konular, ciddiden komiğe, gerçekten hayal ürününe kadar değişebilir. Çocukların yeterince anlamlandıramayacağı konulara çocuk kitaplarında yer verilmemelidir. Konuda taşınması gereken en önemli özellik ise hızla gelişen hareket unsuru içermesidir (Ersoy ve Bayraktar, 2017).

Kitaplarda hayatın gerçeklerine dayalı, çocuğa yönelik tüm konular işlenebilir. Önemli olan nelerin yazılacağı değil, nasıl yazılacağıdır. Yani çocuğa göre olmasıdır. Aile içi sıkıntılar, boşanma, ölüm, savaş, açlık, engellilerin sorunları, hastalıklar, vb. konuları çocuklar yaşamaktadır. Burada önemli olan bu sorunların çocuk kitaplarında nasıl işlendiğidir. Yazarın çocukların ilgi alanlarını, ruhsal özelliklerini, beklentilerini, düşüncelerini, ihtiyaçlarını bilerek konu seçimi yapmasında ve konuyu işlerken dikkatli olmasında fayda vardır (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Yılar ve Celepoğlu, 2011; Yılmaz, 2016).

Çocuk kitaplarında seçilen konu çocuğun yaşına, ilgi alanına dönük olmalı, onu sürüklemeli ve ona heyecan vermeli, onda merak duygusu uyandırmalıdır. Çocukları eğlendirip düşündürebilecek nitelikte konular seçilmeli, mizah unsuru kullanılmalıdır. Okul öncesinde

çocuğun hayal dünyasının çok geniş olduğu, ancak konuların veriliş biçiminde somut düşünme özelliğinin de dikkate alınması gerektiği unutulmamalıdır. Gerçeğe ve günlük yaşantılara uygun düşmeyen, kavrama ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların çok az ilgilerini çeker ve bazen de hiç çekmeyebilir. Çocuk kitaplarında konuların daha çok çocuğun bildiği yakın çevresinden olması bu yüzden önemlidir. Çocuğu ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almayan kitaplar çocuğun okuma isteğini azaltır, kitaptan uzaklaşmasına sebep olur. Konu bir bütün olarak ele alınmalı, dağıtılmadan ve gereksiz ayrıntılara inilmeden sunulmalıdır (Ciravoğlu, 2000; Ersoy ve Bayraktar, 2017; Karatay, 2016; Samur, 2011).

İyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli kültürel değerler kadar evrensel insani ve ahlaki değerleri de taşıması gerekir. Fakat çocuklara değerleri vermeye çalışırken de edebi metnin asıl işlevinin bilgi vermek olduğu kadar okuyucuya estetik zevk kazandırmak olduğu da unutulmamalıdır (Oktay, 2000; Yılmaz, 2016).

8.2.2.Tema:

Yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye ve geliştirmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelimlere tema denir. Tema kitabın temelini oluşturan genel taslaktır ve hikâyede saklı olan soyut bir kavramdır. Her hikâyede bir tema olmalıdır. Tema; aile, arkadaşlık ve bağımsızlık gibi konuları kapsayabilir. Çocukların onlara sunulan kitapları beğenmeleri konu ve tema ile yakından ilişkilidir (Ersoy ve Bayraktar, 2017).

Konu ile tema zaman zaman karıştırılabilmektedir. Konu ile tema arasında sıkı bir bağ olduğu söylenebilir fakat aynı anlama geldiği söylenemez (Kardaş ve Alp, 2013). Tema; çocukta oluşması beklenen davranışların genel adı, konu ise; bu düşünce ve duyguların oluşmasında etkili olan araç niteliğindeki metinde işlenen olay vb. durumlardır. Örneğin; bir öykünün teması aile iken, konusu bir kuş ailesinin başından geçen olaylar olabilir (Konar, 2004). Yetişkinler için yazılan eserlerde bulunduğu gibi çocuklar için yazılan eserlerde de tema bulunmalıdır. Yazarın çocuklara ne gibi mesajları ulaştırmak istediğini; hangi tavır ve hedef davranışları kazandırmak istediğini belirleyerek yola çıkması gerekmektedir (Oğuzkan, 2013; Samur, 2011).

Çocuklar için yazılan kitaplarda anlaşılır, basit ve tek bir tema olmalıdır. Ayrıca bir kitaptan her çocuk aynı sonuca ulaşabilmelidir. Yazarın çocuğun düzeyine uygun bir temayı anlaşılır bir şekilde işlemesi halinde çocuk söylemek istenileni kendisi kolaylıkla bulabilecektir (Tür ve Turla, 2005). Bu davranışın tam aksi olarak çocuğun anlamayacağı yargısıyla verilmek istenileni kitap içinde ya da sonunda yazarın belirtmesi çocuğun kendine güvenini ve problem çözme yeteneğini zedeleyecektir. Yazarın, çocuğun dünya görüşünü genişletebilecek, olumlu davranışlar kazanmaya yardım edebilecek, doğa ve insan sevgisini, dostluğu, hoşgörüyü, yardımlaşmayı, haklara saygılı olmayı ele alması çocukları olumlu yönde etkileyecektir. Konu ile tema arasında güçlü bir ilişkinin kurulması gerekir. Sözelimi, insan ve çevre ilişkisi birçok çocuk kitabına konu olarak seçilmiştir. Bu konuyu işlerken, sanatçıların çevre sevgisi, temiz bir çevreye duyulan özlem, çevre kirliliğinin insan yaşamındaki olumsuz etkileri vb. temalarla okurda çeşitli etkiler uyandırılabilir. Anne ile çocuk ilişkisini konu alan bir edebiyat yapıtında; anne sevgisi, çocuk sevgisi, anneden ayrılışın

yarattığı hüznün, çocuğun anneye duyduğu özlem gibi birçok temayla, okura, çeşitli yaşam durumlarının insanın duygu ve düşünce dünyasındaki olası etkileri sezdirilebilir. Çocuk edebiyatı yapıtlarıyla insana, yaşama, doğaya ilişkin duyarlıklar kazandırma; kaynağını sevgiden alan izleklerin çocuklar üzerinde yaratacağı etkiyle amacına ulaşacaktır (Samur, 2011).

Bir kitabın teması, yazarın eseri yazma amacını ortaya koyar. Çocuk kitaplarında konu ve tema ilişkisi güçlü kurulmalıdır fakat tema konunun önüne geçmemelidir. Anlatıda okuyucuya bir ders, tecrübe edindirirken, bir öğretiyi aktarırken, kitapta işlenen konu ve karakterler ihmal edilmemelidir (Karatay, 2016).

Yazarlar çocuklar için kaleme aldıkları eserlerde genellikle şu temalar üzerinde dururlar: Aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi; güzelliğe karşı bağlılık ve duygudaşlık (sempati); başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın erdemi; cesurluğun, kahramanlığın, özverini değeri; kişisel girişimin önemi; gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılık. Bu genel temalara ek olarak yerli eserlerde tarihimizin unutulmaz dönemlerini ve değerlerini tanıtmak, Atatürk Devriminin önemini açıklamak ve bu devrimin genç kuşaklarca yozlaştırılmadan sürdürülmesini sağlamak, demokratik toplum yaşayışıyla ilgili birtakım ana ilkeleri benimsetmek vb. temaların da ele alındığını görmekteyiz (Oğuzkan, 2013).

8.2.3. İleti (Ana Fikir):

Ana düşünce ya da yaygın olarak kullanılan diğer adıyla ana fikir, yazarın metinde ulaşmak istediği amacın en kısa ifadesidir. Ana düşünce bir metinde anlatılanların bir yargı oluşturabilecek şekilde somut olarak dile getirilmesi diye de tanımlanır (Aktaş ve Gündüz, 2002). İleti, sanatçının okurla paylaşmak istediği temel düşüncedir. Metnin içinde bire bir okurla paylaşılmayan fakat okurun metin sonunda kendiliğinden ulaşması hedeflenen temel davranış değişikliklerinin bütünüdür (Samur, 2011).

Yazınsal nitelikli metinlerde kesinlikle var olan bir ana ileti yanında bu ana iletiyi destekleyen yardımcı iletilerin de var olabileceği unutulmamalıdır. Bundan ötürü de bir metnin bazen birden fazla şey söyleyeceği gerçeği bilinerek metne yaklaşılmalıdır. Fakat okul öncesine yönelik yazınsal nitelikli metinlerde yardımcı ileti sayısının kafa karışıklığına neden olmamak adına az olmasında fayda olduğu da bu noktada unutulmamalıdır (Yılmaz, 2016).

Edebi metinlerde ana fikir, her zaman bir önerme biçiminde kesin bir yargıya dönüştürülerek verilmeyebilir. Bu durum yazarın metinde ana düşüncesini işleme biçimi, üslubu ile ilgilidir. Genel olarak ana düşünce metinde beş şekilde işlenebilir; metnin başında, ortasında, sonunda, hem başında hem sonunda ve doğrudan verilmeden metnin tamamında bulunur ve okuyucunun bilişsel gelişim düzeyine bağlı olarak metinden çıkarılır (Karatay, 2016).

Özellikle mecazlı anlatımın daha çok tercih edildiği edebi metinlerde ana düşünce örtük iletidir. "Yazınsal metinlerde ileti belki bir sorunu, bir insanlık durumunu ya da bir olay ve olguyu aydınlatmaya yönelik olur. Bir bakıma yazarla paylaştığımız ya da metinden yaşantımıza kattığımız şeydir." (Özdemir, 2002:115). Bu yönüyle iyi yazılmış kitaplar birçok anlam dizileri için okunabilir.

Çocuklara sunulan kitaplar onların hem bilişsel hem de duyuşsal becerilerine katkı sağlamalı, onları olumluya yöneltmelidir. Çocuk kitapları, vermeye çalıştıkları iletilerle çocukların yaratıcı düşünme, problem çözme ile ilgili bilişsel becerileri kadar ahlaki ve kişilik gelişimlerine olumlu katkılar sağlayarak onların sosyalleşmelerine yardımcı olmalıdır. Çocuk kitaplarının, çocuğa sadece eğlenceli zamanlar geçirme işlevi yoktur. Çocuk, okuduğu kitapla eğlenceli zaman geçirmenin yanında sevgi, saygı, çalışkanlık, dürüstlük, hoşgörü, adalet, yardımlaşma gibi evrensel temel değerlerle de karşılaştırılmalıdır (Karatay, 2016).

Açık değil örtük iletilerin verilmesi gereken yazınsal nitelikli metinlerde iletilerin ne söylediği de bir başka konudur. Aile yapısını deforme eden, çocuğa kötü davranışlarda bulunmayı özendiren, milletin ve devletin bütünlüğünü zedeleyen, ahlaki anlamda erozyona neden olabilecek iletilerden uzak durulmalı; doğruluk, adalet, sevgi, saygı, yardımlaşma, merhamet ve çalışkanlık temelinde iletiler verilmelidir. Bu dönemde edebiyatın kelime anlamıyla bağlantılı olarak okul öncesi dönem çocuğunun edebi öğrenmesi, bu noktada önce güzele ilişkin duyguları kazanarak sonrasında olumsuz görmesi, çocuğa insana ait bir kısım değerleri kazandırma konusunda önemli olacaktır (Yılmaz, 2016).

8.2.4. Plan:

Plan; kitabın içyapı öğelerinden kahraman ve karakterler, konu ve temanın belirli bir kompozisyon ile esere yerleştirilmesidir. Bir kitabın düzgün bir plâna sahip olması; olay akışının sürükleyici olmasını ve okuyucunun konuyu, dolayısıyla temayı doğru anlamasını sağlar (Kardaş ve Alp, 2013).

Plan, bir eserin yapısını ve iç düzenini önceden tasarlamayı sağlayan ve yazma işini bir disipline bağlayan araçtır. Yazar temayı, konuyu ve konunun gerektirdiği kahramanları tespit ettikten sonra düşüncelerini, duygularını ve değişik hayat durumlarını bir sıraya göre anlatır. Dikkatle hazırlanmış bir plan aracılığıyla eserin ana fikri kolayca anlaşılacağı gibi başlıca olaylar ve kahramanlar da ayrıntılar içinde kaybolmaz; gereksiz tasvir, çözümleme ve konuşmalara yer verilmez; başlangıç, düğüm ve sonuç gibi evreler birbirini doğal biçimde izler. Kısaca, iyi bir plan, olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında uyumlu bir ilişkinin gerçekleşmesini sağlar; eserin okur üzerindeki etkisini artırır (Oğuzkan, 2013).

Çocuklar için eser hazırlayan yazarların, ortaya koymayı düşündükleri bir eserin planını yaparken okurların bilgi seviyelerini, anlayış güçlerini ve ilgilerini hesaba katmaları gerekir. Genel bir kural olarak çocuk eserlerinde planın son derece basit olmasına çalışılmalıdır. Çocuk kitaplarında olaylar tutarlı bir biçimde sıralanmalı, anlamsal bir bütünlük içinde, gereksiz ayrıntılardan arındırılarak verilmelidir. Olaylar baştan sona gereksiz ayrıntılara girmeden aktarılmalıdır. Kitabın konusu ile ana fikri arasında güçlü bir bağlantı oluşturulmalıdır. Bu yapıtlarda, merak öğeleriyle çocuğun okuma ilgisini canlı tutmak temel ilke olarak benimsenmelidir (Demircan, 2006; Oğuzkan, 2013; Samur, 2011).

İyi yazılmış çocuk kitaplarında çatışmalar, heyecan ögesiyle dengeli olarak gelişir, çözüme kavuşur. Fakat olaylar her yönüyle çözüme kavuşmaz, böylelikle yeni çatışmalara kapı aralar.

Kurguda çatışmalar, okuyucunun taraf olmasını sağlayacak kadar sürdürülmelidir. Bu, çocukların hem öyküde işlenen olay ve sorun üzerinde iyice yoğunlaşmalarını, bununla ilgili bir duygu ve düşünce geliştirmelerini zorlar hem de okuma sürecinde dikkatlerini canlı tutar. Bunun için çocuk edebiyatı ürünlerinde olay örgüsü iyi kurgulanmalı, çatışma yavaş yavaş tırmandırılmalı, nasıl çözümleneceğine ilişkin çocukların merak duygusu kamçılanmalıdır. Kurguda abartılı çatışmalardan kaçınılmalı ki öykünün inandırıcılığı gitmesin (Karatay, 2016).

2-7 yaş gelişim düzeyindeki çocuklar için hazırlanan çocuk kitaplarında kurgu, olaylar neden sonuç ilişkisi ile gelişmeli ve zaman doğrusal olarak ilerlemeli, kurguda geri dönüşlere (flash back) yer verilmemelidir. Çünkü bu yaş düzeyindeki çocukların kronolojik zaman algıları henüz yeteri kadar gelişmediğinden kurgudaki geri dönüşler, olayın oluş nedenlerini karıştırmalarına neden olabilir. Bunun için kurgudaki olaylar neden sonuç ilişkisi ve doğrusal ilerleyen zaman akışı içinde verilmelidir. Her çatışmadaki düğüm noktasından sonra da hemen çözüme ulaşmalıdır (Karatay, 2016).

Genellikle kitaplarda giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç temel bölüm vardır. Her bölüm bir biriyle ilişkili olmakla birlikte birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Kitabın girişinde değişik nitelikte betimlemeler, olayların başlamasının temel nedenleri, kahramanları tanıtan çalışmalar, değişik tarihsel ve psikolojik destekler kullanılabilir. Giriş, bir anlamda güdüleyici ve merak uyandırıcı, insanı okumaya sürükleyici özellikte olmalıdır. Olayların birbiriyle çok yönlü ilişkisinin kurulduğu, değişik mantıksal süreçlerin kullanıldığı, okuyucuyu değişik düşüncelere sevk eden, bazen okurları şaşırtan ve yeni buluşlara sevk eden bölüm gelişme bölümü olarak açıklanabilir. Sonuç bölümü ise olayların olgunlaşarak bittiği bölümdür (Güleryüz, 2006; Kardeş ve Alp, 2013; Yılar ve Celepoğlu, 2011).

8.2.5.Kahraman:

Edebiyat eserlerinde başından olaylar geçen kişilere "kahraman" adı verilir. Kahraman sözcükler dışında insan yaratma sanatıdır. Kahraman iyi oluşturulduğu zaman okuyucular bundan büyük keyif alırlar (Ersoy ve Bayraktar,2017; Oğuzkan, 2013).

Eserlerdeki kahramanın kim veya ne olduğu çocuklar için önemli değildir. Çocuklar, dinledikleri ya da okudukları kitapların kahramanlarıyla özdeşim kurarlar. Onların duygu, düşünce, davranış ve eylemlerine öykünürler; onlar gibi olmak, onlar gibi yapmak isterler (Sever, 2003). Yapıtlarda yer alan kişiler (roman, öykü, masal vb.) masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeli ve az sayıda olmalıdırlar. Çocuk yayınlarında çok sayıda kahraman yerine az sayıda kahraman bulunması uygun olur. Hele küçük çocuklar için yazılan eserlerde bir iki kahraman yeterlidir. Bir avcı ve köpeği, bir çocuk ve kardeşi, bir ördek ve yavruları gibi. Çocukların kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan zevk alırlar. Bu nedenle kahramanları çocuk olan eserlerin, öteki nitelikleri de taşıdıkları takdirde, daha çok beğenileceği açıktır (Oğuzkan, 2013; Samur, 2011).

Masal ve masalımsı eserler dışındaki eserlerin önde gelen kişileri, özellikle çocuk okurlar söz konusu olduğu durumlarda, gerçek veya hiç olmazsa gerçeğe yakın olmalıdır. Aksi halde

çocuklar okudukları eserlerde başlarından türlü olaylar geçen kişilere inanmakta güçlük çekerler. Mükemmel özellikler ve üstün yetenekler abartılarak verilirse çocuk için ulaşılmaz bir model olacaktır. Çocuk olay kahramanında, kendi yaşadığı duyguları ya da davranışları bulduğunda daha kolay etkilenmektedir. Gerçek yaşama uygun ve uygulanabilir olumlu davranışlar, çocuk tarafından örnek alınabilmektedir (Oğuzkan, 2013; Tür ve Turla, 2005).

Okul öncesi çağı çocuklarında cansız varlıklara canlı özelliklerini yükleme davranışı (animizm) görülür. Bu nedenle 3-6 yaş grubu çocuklarına hazırlanacak eserlerde ev, araba, bilgisayar gibi nesnelere ya da kedi, köpek, tavşan ya da bitkiler gibi insan dışındaki canlılar kahraman olarak işlenebilir. Bu yaş çocukları bu tarz kahramanların yer aldığı edebi eserlerden hoşlanırlar (Kardaş ve Alp, 2013). Çocuklar özellikle hayvan kahramanlara büyük ilgi gösterirler. Hayvan kahramanlar çocuk edebiyatının vazgeçilmez parçasıdır. Bu kahramanların giyim ve konuşma gibi insani yönleri de vardır. Çocuklar kitaplarda yer alan hayvan kahramanlardan onların günlük yaşamları ve özellikleri hakkında bilgi edinirler. O nedenle hikâyelerde hayvan doğasının cazibesini kaybetmeden inandırıcılığı korunmalıdır. Ayrıca, klasik çocuk masallarında olağan üstü kahramanlar (cinler, periler, devler, cadılar, ejder vb.) yer almaktadır. Çocuğun yaşamında var olmayan bu kahramanları somutlaştırması çok zordur. Hayalle gerçeği ayırt edemeyen çocuğun bu olağanüstü kahramanlardan nasıl etkileneceği ise bilinmemektedir. Bu nedenle bu tür masalların duygusal ve zihinsel açıdan hazır olmayan okul öncesi yaş çocuğuna okunması uygun değildir (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Tür ve Turla, 2005).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde; çocuklar kendi gibi düşünen/düşünmeyen karakterlerin yaşamlarına ortak edilir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar için kurgulanan metinlerde, karakterlerin fiziksel özellikleri ve eylemleriyle tanıtılması (geliştirilmesi) gerekir. Kahramanlar, çocuk okurun da değişimine katkı sağlar. Çocuklar dinledikleri ya da okudukları kitapların kahramanlarıyla özdeşim kurarlar. Yazınsal metinlerin, sezdirerek, duyarlık kazandırarak gerçekleştirdiği bu değişim, çocuk için doğal bir öğrenme ve insana özgü davranışlar edinme yoludur. Burada, üzerinde önemle durulması gereken temel nokta, karakterin geçirdiği değişimin inandırıcılığıdır (Karatay, 2016; Samur, 2011).

8.2.6.Dil ve Anlatım:

Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran en temel noktaların başında hedef kitlesinin özellikleri dolayısıyla kullandığı dil gelir. Bir kitap biçim ve içerik yönünden ne derece sağlam kurgulanmış olursa olsun bu içeriğin çocuğa sunumunda dil ayrı bir önem taşır. Çocuğa uygun olmayan, onun seviyesinin altında ya da üstünde olan bir dil, kitapla ilgili fikirleri olumsuz anlamda etkileyebilir. Hatta bazen kullanılan dil nedeniyle nitelikli diye kabul edilebilecek bir çocuk kitabı okur tarafından tamamen görmezden gelinebilir (Yılmaz, 2016).

İyi bir çocuk kitabının içerik bakımından üstünlüğünü sağlayan etmenlerin başında dil ve anlatımda gösterilen özen gelir (Oğuzkan, 2013). Çocuk kitabında kullanılan dil çocuğun yaşına uygun olmalı ve düzgün bir ifade ile yazılmalıdır. Bunların yanı sıra iyi bir çocuk kitabı çocuğa iyi bir dil modeli sunmalıdır (Oktay, 2000).

Her yazarın kendine özgü bir dili ve anlatım biçimi vardır. Anlatım ve üslup biçimi yazarın eğitim seviyesi ve kişisel zevkine göre farklılık gösterir. Ancak, çocuk kitapları söz konusu olduğunda dil ve anlatım bakımından özellikle çocukların bazı özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Çocukların yalın ve duru bir anlatımdan hoşlandıkları, uzun ve karmaşık paragrafları zor anladıkları, günlük dilde kullanılmayan pek çok sözcük ve deyim anlamakta güçlük çektikleri ve yersiz benzetme ve tasvirlerin canlarını sıktığı unutulmamalıdır (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Kardaş ve Alp, 2013; Tür ve Turla, 2005).

Yazar hedeflediği çocukların kavrama güçlerini ve sözcük dağarcıklarını dikkate almalıdır. Çocuğun yaşına uygun hikâye ve çağdaş masallar olmalı, ancak metin kısa ve cümleler yalın olmalıdır. Canlı ve hareketli bir anlatım biçimi küçük çocuklar için daha ilgi çekicidir (Oğuzkan, 2013). Bu dönem çocuğu için tasarlanacak kitaplardaki dil, çocuğun yakından tanıdığı, işittiği ve konuştuğu dile yakın olmalıdır. Tabii bunu söylerken çocuk kitaplarındaki kelimeler hiçbir şekilde çocuğun bilmediği kelimelerden seçilmemelidir şeklinde bir düstur anlaşılmamalıdır. Elbette çocuğun yeni kelimeler öğrenebilmesi bilmediği farklı kelimelerle karşılaşmasıyla mümkündür. Ancak bu kelimeler metin içinde verilirken çocuğun genel akışa ve anlama yabancı olmasına neden olmamalıdır. Kitaplarda çocuğun karşısına çıkan bilinmeyen kelimeler cümlenin ya da metnin bütününden tahmin edilebilecek cinsten olmalı, bu sayede çocuk hem metni anlamlandırma konusunda sıkıntı yaşamamalı hem de sözcük dağarcığını zenginleştirmelidir (Kardaş ve Alp, 2013; Yılmaz, 2016).

Çocuğa okunan hikâyelerin basit, kısa ve kulağa hoş gelen ritmik bir havası olması gereklidir. Dilin akışı hikâyeye uygun olmalıdır. Küçük çocuklar için yazılan eserlerde az kullanılan veya söylenişi güç olan sözcükler bulunmamalıdır. Ses tekrarları içeren sözcükler, gramer yönünden düzgün cümlelerle ifade edilmelidir. Kitap dilinin ritmik akışı kadar kitapların çocuklara zengin ve farklı fırsatlar sunması da önemlidir (Ersoy ve Bayraktar, 2017; Yılmaz, 2016).

Çocuklar için yazılan sanat eserlerinde daha çok harekete, olaylara ve kısa konuşmalara yer verilmesi uygun olur. Uzun tasvirlerden ve ruh çözümlemelerinden kaçınılmalıdır. Olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında okuma ve anlamayı kolaylaştırıcı bir denge ve bütünlük bulunmalıdır. Gramer bakımından düzgün cümleler olması; sözcüklerin doğru anlamlarıyla kullanılmış olması, sadece resimli kitaplarda değil, tüm çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken üslup özelliklerindedir. Yazım (imla) ve noktalama işaretlerinin kullanılması konusunda da çok titiz davranılması gerekir (Oğuzkan, 2013; Samur, 2011).

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Sözcükleri*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2002). *Yazılı ve Sözlü Anlatım-Kompozisyon Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alaylıoğlu, R. ve Oğuzkan, A. F. (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü (2.Basım)*. İstanbul: Aka Kitabevi.
- Arslan, A. (2004). Bir sosyolojik olgu olarak televizyon. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), ss.1-15.
- Barone, D. M. (2011). *Children's Literature In The Classroom: Engaging Lifelong Readers*. New York: The Guilford Press.
- Boratav, P. N. (1997). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı (4.Basım)*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Demircan, C. (2006). TÜBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), ss.12-27.
- Demirel, Ş. (2010). *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dunnewind, S. (2006). Dos and don'ts for getting kids to read. *Teacher Librarian*, 34(1), ss.28-29.
- Erdal, K., Celepoğlu, A., Kılıç, Y., Arıcı, A. F. ve Kara, R. (2011). Çocuk edebiyatının kaynakları. Ö. Yılar ve L. Turan (ed.), *Çocuk Edebiyatı (3.Basım)* (ss.67-200) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Eroğlu, Z. (2016). Çocuk kitapları ve okuma alışkanlığı. *Journal of International Social Research*, 9(44), ss.105-116.
- Ersoy, A. Ö. ve Bayraktar, V. (2017). Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı kavramı ve çocuk kitaplarının özellikleri. A.Turla (ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-9, Okul Öncesi Dönemde Çocuk Edebiyatı (4.Basım)* (ss.9-42) içinde. Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Eyüp, B. (2016). Çocuk ve kitap. T.Şimşek (ed.), *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* (ss.43-60) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güleç, H. Ç. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Karatay, H. (2016). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T.Şimşek (ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı (4.Basım)* (ss.81-129) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kardaş, C. ve Alp, D. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Medya*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınları.
- Konar, E. (2004). *1995-2002 yılları arasında yayınlanan okul öncesi hikâye kitaplarındaki bazı kavramların içerik ve biçimsel olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- MEB (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Çocuk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Oğuzkan, A. F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Oğuzkan, A. F. (1987). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk Edebiyatı (10.Basım)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oktay, A. (2000). Kitap çocuğun dünyasına ne zaman girmeye başlar? M.R.Şirin (ed.), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (ss.173-175) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Oktay, A. (2004). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem (5.Basım)*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Özdemir, E. (2002). *Yazınsal Türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Öztürk, A. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ana Dili Etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Rigel, N. (2000). *Rüya Körleşmesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Samur Öztürk, A. (2011). *Çocuk Edebiyatı ve Medya*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sepetçioğlu, M. N. (1998). *Karşılaştırmalı Türk Destanları*. İstanbul: İrfan Yayınları.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Dergisi*, 107, ss.14-15.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahin, A. (2011). Çocuk yayınları ve bu yayınlarda bulunması gereken temel unsurlar. Ö. Yılar ve L. Turan (ed.), *Çocuk Edebiyatı (3.Basım)* (ss.3-36) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

- Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.
- Şimşek, T. ve Stebler, M. Z. (2016). Edebi metinleri sunuş teknikleri. T.Şimşek (ed.), *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* (ss.243-275) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T. ve Yakar, Y. M. (2016). Çocuk ve edebiyat. T.Şimşek (ed.), *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* (ss.9-42) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Toz, H. (2011). Çocuk edebiyatı tarihi. Ö. Yılar ve L. Turan (ed.), *Çocuk Edebiyatı (3.Basım)* (ss.225-252) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Tuğrul, B. (2002). 4-10 yaş çocukları olan ailelerin çocuk kitapları hakkındaki görüşlerinin ve tutumlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(22), ss.21-30.
- Turla, A. (2017).Okul öncesi dönemde hikâye anlatma teknikleri. A.Turla (ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-9, Okul Öncesi Dönemde Çocuk Edebiyatı (4.Basım)* (ss.91-101) içinde. Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Tür, G. ve Turla, A. (2005). *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Kitap*. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Türkçe Sözlük (11.Basım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ural, S. (2013). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. M.Gönen (ed.), *Çocuk Edebiyatı* (ss.33-56) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Uzuner Yurt, S. (2016). Çocuk kitapları ve süreli yayınlar. T. Şimşek (ed.). *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* (ss.147-160) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılar, Ö. ve Celepoğlu, A. (2011). Çocuk yayınları ve bu yayınlarda bulunması gereken temel unsurlar. Ö. Yılar ve L. Turan (ed.), *Çocuk Edebiyatı (3.Basım)* (ss.37-65) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, D. (1992). *Türk Dünyası El Kitabı-Fıkra*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Yılmaz, O. (2016). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (ed.). *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* (ss.61-108) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.